

Statsrådets framtidsredogörelse:
Välfärd genom hållbar tillväxt

Innehåll

INLEDNING.....	7
1 FRAMTIDSREDOGÖRELSE: VÄLFÄRD GENOM HÅLLBAR TILLVÄXT	9
2 VISION 2030 OCH MOTIVERINGAR FÖR HÅLLBAR TILLVÄXT	12
3 FRAMTIDA FÖRÄNDRINGAR SOM ÄR CENTRALA FÖR HÅLLBAR TILLVÄXT	18
4 FINLANDS FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR HÅLLBAR TILLVÄXT	26
5 FINLAND ÄR EN ATTRAKTIV MILJÖ FÖR ALLA SLAGS FÖRETAG	31
6 ARBETE, LÄRANDE OCH FÖRETAGANDE I NY KOMBINATION	36
7 FRAMGÅNG OCH VÄLFÄRD BYGGER PÅ BILDNING, GEMENSKAP OCH DELAKTIGHET	41
8 DEN OFFENTLIGA SEKTORN SOM STÖD FÖR HÅLLBAR TILLVÄXT	47
9 SAMMANFATTNING AV STATSRADETS MÅL OCH RIKTLINJER FÖR VERKSAMHETEN	52
KÄLLOR	56
BILAGA 1: BEREDNINGEN AV FRAMTIDSREDOGÖRELSEN	63
BILAGA 2: STYRNINGEN AV BEREDNINGEN AV FRAMTIDSREDOGÖRELSEN.....	67

INLEDNING

Framtidsredogörelsens syfte är att fästa vikt vid frågor som är centrala för Finlands framtid på lång sikt och som annars skulle få för lite eller splittrad uppmärksamhet. Hållbar tillväxt med sikte på år 2030 är helt klart en sådan utmaning. Finland har hamnat i en situation där vi inte får någon tillväxt, som tryggar finansieringen av medborgarnas och invånarnas välfärd, utan särskilda ansträngningar. Hela EU står inför stora utmaningar. Redogörelsen fokuserar på riktlinjer för de förutsättningar som skapar hållbar tillväxt för att trygga välfärden i framtiden.

Det åtagande för hållbar utveckling under de kommande decennierna som nu är under beredning behandlar temat som en helhet. Den nationella energi- och klimatstrategin, som uppdaterats av statsrådet, ställer ett flertal minimikrav för hållbar tillväxt under de kommande decennierna. De redan utstakade riktlinjerna är utgångspunkter för framtidsredogörelsen. Finland kan vara en föregångare när det gäller att följa principerna för hållbar utveckling. Samtidigt kan vi vara bäst på att utnyttja de möjligheter som dessa omvälvningar erbjuder, till exempel på den globala marknaden för miljöteknik och digital ekonomi.

Regeringen kan inte förutse framtiden i detalj. Inte heller denna redogörelse pekar ut de mest lovande tillväxtområdena, trots att det finns en efterfrågan på förutsägelser som slår in. Målet har varit att ta fram principiella riktlinjer som i det fortsatta arbetet kan tjäna som grund för konkreta reformer. Redogörelsen i sig är inget åtgärdsprogram. Regeringens strukturreformpaket sätter ramarna för den offentliga ekonomin med tanke på hållbarhetsunderskottets utveckling. Det är företagets, kommunernas och till exempel frivilligorganisationernas uppgift att identifiera möjligheter till tillväxt och sysselsättning och att utnyttja dem. Statens viktigaste uppgift är att främja förstärkandet av kunskapsbasen och förutsättningarna för att göra Finland till ett av världens främsta länder när det gäller att skapa och tillämpa ny kunskap.

Innan redogörelsen skrevs utarbetade oberoende representanter för forskningen, affärslivet och frivilligorganisationerna en framsynsrapport som publicerades i februari 2013. Sitra, Finlands Akademi och Tekes deltog aktivt i beredningen. Rapporten presenterade lovande möjligheter för Finland. Rapporten och framtidsarbetet har diskuterats flitigt på webbplatsen www.2030.fi.

Framsynsfasen skapade också grunden för utvecklingen av en ny framsynsmodell. En fördomsfri kultur som strukturerar framtiden och dess möjligheter är av stor vikt för Finlands framtida framgång. Förvaltningen måste förnyas rejält så att den kan anta framtida utmaningar. Redogörelsen föreslår att experimentell verksamhet som är öppen för nya idéer ska stärkas.

Finland behöver en djärv tolkning av sina egna framtida möjligheter. Det är ändå viktigt att komma ihåg att vi är en del av ett allt djupare internationellt samarbete. Utvecklingen av den digitala ekonomin kommer att framhäva detta beroendeförhållande. Även globala kriser och oönskade svarta svanar kommer att pröva Finland, sannolikt i en allt snabbare takt. Hörnstenarna i Finlands framgång är vår förmåga att återhämta oss efter sådana kriser och att utnyttja nya tillfällen. Lika viktigt är det att efterfrågan skapas och att arbetskraften räcker till både i globala toppyrken och i andra arbetsuppgifter. Dessutom är det viktigt att alla i Finland hittar meningsfulla möjligheter att delta i arbetslivet.

Den internationella forskargrupp som leddes av Pekka Himanen och Manuel Castells har parallellt med redogörelsen presenterat framtidsvisioner med fokus i synnerhet på nya utmaningar inom den andliga kulturen och informations-samhället. Deras synpunkter och utkastet till deras publikation, som ges ut i början av november 2013, har utnyttjats i denna redogörelse.

Denna redogörelse överlämnas till riksdagen för behandling. De projekt som riksdagens framtidsutskott startat och de rapporter som utskottet publicerat har redan lyft fram många centrala frågor.

Förhoppningsvis inspirerar framtidsredogörelsens visioner till en debatt som stärker Finlands förmåga att forma sin egen framtid. Regeringen fortsätter dialogen med det civila samhället och vidtar samtidigt åtgärder för att omsätta redogörelsens viktigaste riktlinjer i praktiken. I första hand är redogörelsen ändå avsedd att bereda väg för de följande regeringarnas arbete för framtiden. Ministeriernas framtidsarbete innebär att man sammanställer och bereder åtgärder och alternativ till stöd för en mer hållbar framtid med avseende på tillväxten och medborgarnas välbefinnande. År 2030 har Finland fått ta itu med åldrandets, globaliseringens och den digitala revolutionens utmaningar och även ställts inför många oväntade situationer där vår kompetens, smidighet och förmåga att snabbt gå vidare från planering till verkställande varit till stor nytta som grund för vår framgång.

Ministerarbetsgruppen som styr arbetet med framtidsredogörelsen

1 FRAMTIDSREDOGÖRELSE: VÄLFÄRD GENOM HÅLLBAR TILLVÄXT

Framtidsredogörelsen är ett dokument som statsrådet en gång per valperiod utarbetar för riksdagen och som dryftar Finlands utmaningar och möjligheter i framtiden. Redogörelsen Velfärd genom hållbar tillväxt fokuserar på nycklarna till hållbar tillväxt i syfte att trygga välfärden fram till 2030. Den lyfter fram spjutspetsar för ett nytt sätt att agera som kräver uppmärksamhet i dag och på lång sikt. Beredningen av redogörelsen har letts av en ministerarbetsgrupp som utsetts av regeringen och som inkluderat representanter för alla regeringspartier.

I framtiden kommer effekterna av många förändringar att spridas snabbt och överallt. De globala ömsesidiga beroendeförhållandena stärks. Det blir svårare för samhället att kontrollera helheten, men samtidigt krävs större förståelse av det allmänna för komplicerade sammanhang och beroendeförhållanden mellan olika politiska åtgärder. Som en lösning på detta har den offentliga sektorn på olika nivåer drivits till mångsidigt strategiskt arbete, men i synnerhet till följd av globaliseringen är det allt svårare att prioritera de strategiska planerna och omsätta dem i praktiken, att främja delaktighet och harmonisera planeringen. Det krävs också nya former av internationellt samarbete och nytt slags ledarskap.

Syftet med framtidsredogörelserna är att identifiera de områden som kräver uppmärksamhet i framtiden, över regeringsperioderna. Många av dessa områden har redan identifierats som kritiska och kommer att fortsätta vara det långt in i framtiden, men det har inte lett till tillräckligt omfattande reaktioner. Samtidigt syftar framtidsredogörelsen till att lyfta fram frågor som ägnats mindre uppmärksamhet eller som tangerar flera frågor samtidigt.

Framtidsredogörelsen Velfärd genom hållbar tillväxt fokuserar på förutsättningarna för att skapa hållbar tillväxt i syfte att trygga vår framtida välfärd. Denna fokusering innebär att redogörelsen inte är någon övergripande förklaringsmodell för hållbar tillväxt och välfärd och att den inte tar upp alla utmaningar som hållbar utveckling medför. Samtidigt med framtidsredogörelsen bereddes den nationella strategin för hållbar utveckling, som har som mål att skapa ett samhälleligt åtagande som starkt förbinder samhällets olika aktörer till de gemensamma målen för hållbar utveckling med siktet inställt på 2050.

Framtidsredogörelsen drar upp riktlinjerna för statsrådets gemensamma strategiska ambitioner för byggandet av framtiden. Redogörelsen är inget åtgärdsprogram som ger lösningar på enskilda problem. Den syftar till att lyfta fram faktorer och utvecklingsspår som ger möjlighet att trygga en hållbar tillväxt i framtiden.

den. För att skapa en bra framtid behövs snabba åtgärder och lärdomar mer än fortsatt planering. Det går inte att kopiera lösningar på problem från annat håll. Därför måste Finland hitta nya och egna lösningar som ger oss nycklarna till framtida framgångar.

Beredningen av framtidsredogörelsen omfattade för första gången en separat framsynsfas med syftet att på ett nytt sätt söka nya utvecklingsriktningar för Finland. Framsynsfasen genomfördes som ett samarbete mellan statsrådets kansli, Sitra, Finlands Akademi och Tekes. I arbetet deltog en stor mängd oberoende specialister och experter inom olika områden och från olika forskningsinstitut, företag och frivilligorganisationer. Medborgarna gavs möjlighet att diskutera på webbplatsen www.2030.fi, och på evenemang på sju orter i Finland under hösten 2012 kunde deltagarna komma med idéer samt diskutera och dryfta Finlands framtid och möjligheter. I framsynsrapporten som blev klar i februari 2013 sammanställdes utifrån diskussioner på olika forum och evenemang de riktningar som experterna angav för Finland mot 2030¹.

Framsynsarbetet inriktades på teman som under beredningsfasen identifierades som väsentliga för hållbar tillväxt och medborgarnas välfärd. De teman som valdes till framsynsarbetet var förvaltningen som ett verktyg, företagen i omvandling, framtidens arbetsliv, knappheten även en möjlighet, medborgarnas välfärd och delaktighet och en ny nordlig geografi. Som genomgående frågor studerades kompetens och skicklighet, förändring genom den digitala ekonomin, globalisering och flexibilitet samt kriställighet. Det finns även gott om annat prognosmaterial om framtiden. Framtidsredogörelsen beskriver inte allt detta material och återger inte heller hela framsynsrapporten, utan endast de perspektiv som har betydelse för innehållet i redogörelsen.

Redogörelsen baserar sig förutom på framsynsarbetet också på ny forskning och många av statsrådets tidigare riktlinjer och strategier. I beredningen utnyttjades dessutom resultaten av det självständiga, internationella forskningsprojektet kring en modell för hållbar tillväxt, som genomfördes parallellt. De centrala riktlinjerna och forskningen som utnyttjats i beredningen finns uppräknade i redogörelsens källförteckning. Styrstrukturerna för och genomförandet av beredningen av framtidsredogörelsen beskrivs i bilagorna.

¹ Framsynsrapport om temat hållbar tillväxt och medborgarnas välfärd på tulevaisuus.2030.fi/sv/ (SRK et al., 2013).

Redogörelsen fokuserar på de förutsättningar för framtida framgång som identifierats som de viktigaste. Kapitel 2 beskriver en vision av det önskvärda läget år 2030 och preciserar begreppet hållbar tillväxt. Kapitel 3 sammanfattar de skildringar av framtidens utvecklingstrender som är viktigast med tanke på de följande kapitlen. Kapitel 4 diskuterar Finlands förutsättningar och styrkor när det gäller att uppnå hållbar tillväxt, och de följande kapitlen beskriver de viktigaste förutsättningarna för hållbar tillväxt som kräver uppmärksamhet i framtiden. Dessa är företagens verksamhetsförutsättningar och företagsverksamhetens mångsidighet (kapitel 5), arbete, lärande och företagsamhet (kapitel 6), bildning, gemenskap och delaktighet (kapitel 7) samt verksamheten inom den offentliga sektorn som stöd för hållbar tillväxt (kapitel 8). Det sista kapitlet 9 presenterar en sammanfattning av statsrådets mål och riktlinjer för verksamheten.

2 VISION 2030 OCH MOTIVERINGAR FÖR HÅLLBAR TILLVÄXT

Statsrådets vision: År 2030 lever alla i Finland ett meningsfullt och värdefullt liv. Den finländska kompetensen och den ekonomiska tillväxten har skapat en grund för välfärden. Finland har lyckats bygga upp en hållbar tillväxt med stöd av sina egna framgångsfaktorer och genom att bära ansvar både i Finland och globalt. Tillväxten har främjat människors välfärd inom de ramar som ställs av miljöns bärkraft. Ansvaret vilar både på hela samhället och på grupper och individer.

Det yttersta målet är medborgarnas välfärd. I Finland har välfärden till stora delar byggts upp med hjälp av tjänster som producerats med offentliga medel, och dessa måste vara tillräckliga för att tjänsterna ska kunna produceras även i framtiden. Löftet om att producera samma tjänster för de kommande generationerna kan inte infrias utan ekonomisk tillväxt. Det blir ingen ekonomisk tillväxt om inte hela samhället ständigt förnyas sig.

Framtidens tillväxt måste vila på en hållbar utveckling. Detta innebär en utveckling som tillfredsställer de nu levande generationernas behov utan att försvaga de kommande generationernas möjligheter att tillfredsställa sina egna behov. Vår välfärd har globalt sett haft ett högt pris. I och med den globala befolkningstillväxten och ohållbara konsumtionsvanor har vi nu nått gränsen för jordens bärkraft. Befolkningen fortsätter att öka under de kommande åren och klimatförändringen kommer att förändra våra levnadsförhållanden i hög grad. Världens välstånd och välfärd har också fördelats ojämnt. En kortsiktig strävan efter framtida tillväxt utan hänsyn till tillväxtbegränsningar äventyrar förutsättningarna för kommande generationers välfärd.

Finland måste skapa förutsättningar och en modell för framgång utifrån sina egna styrkor och naturliga förutsättningar och sin förmåga att förnya sig. Finland måste bära ansvar för sin egen framtid och sina medborgare. En dålig politik i hemlandet minskar möjligheterna för att bära globalt ansvar.

I internationell jämförelse och enligt många olika välfärdsått går det just nu bra för Finland. Det finns dock även rum för förbättring. Ett särskilt orosmoment är den ökade ojämlikheten och marginaliseringen. Välfärd definieras dock inte på ett entydigt sätt utan består av många olika delområden och komplicerade orsakssamband (ruta 2.2). Forskningen har en betydande roll när det gäller att öka vår förståelse för källorna till välfärden och vår situation. Arbete, gemenskap, hälsa och förhållandet till naturen är viktiga källor till välbefinnande för individen.

En stor utmaning för Finland i framtiden är förmågan att skapa och upprätthålla tillräckligt ekonomiskt välstånd för att bevara den goda situationen. När befolkningen åldras ökar vårdkostnaderna och försörjningskvoten försämras. Vi har lovat de kommande generationerna tjänster som med nuvarande strukturer inte kan produceras på en ekonomiskt hållbar grund. För närvarande råder ett hållbarhetsunderskott i den offentliga ekonomin, uppskattningsvis 4,7 procent av BNP² (se ruta 2.1).

Ruta 2.1

Finlands hållbarhetsunderskott (Källa: finansministeriet)

Finlands offentliga ekonomi har tagit en ohållbar riktning. Utvecklingen av skatteintäkterna är fortsatt svag då den ekonomiska tillväxten är dämpad. Tillväxten är långsam på grund av att befolkningen i arbetsför ålder minskar och produktionspotentialen i ekonomin ökar långsamt. Samtidigt fortsätter de åldersbundna utgifterna att öka i och med det ökande antalet äldre.

Befolkningen i arbetsför ålder förutspås minska med cirka 100 000 personer fram till 2030. Samtidigt ökar antalet personer över 64 år med 500 000. År 2008 fanns det fyra personer i arbetsför ålder mot varje äldre person. År 2030 kommer det endast att finnas cirka två personer i arbetsför ålder mot varje äldre person. De åldersbundna utgifterna (pensioner, hälso- och sjukvård, långvård, utkomstskydd för arbetslösa och utbildning) vid de offentliga samfunden (staten, kommunerna, socialskyddsfonderna) uppgår för närvarande till nästan 30 procent av BNP. De förväntas öka med över 3 procentenheter i relation till BNP fram till 2030. Ökningen beror i synnerhet på pensionsutgifterna som förväntas öka med 1,8 procentenheter i relation till BNP fram till år 2030.

Ökningen av åldersbundna utgifter till följd av befolkningens åldrande driver finansieringen av den offentliga ekonomin i en ohållbar riktning på lång sikt. Hållbarhetsunderskottet i den offentliga ekonomin uppskattas på lång sikt till 4,7 procent av BNP. Hållbarhetsunderskottet visar hur mycket den offentliga ekonomin bör anpassas före år 2017 för att den offentliga sektorns skuldsättning inte ska bli ohållbar.

² Finlands stabilitetsprogram 2013 (FM, 2013).

Hållbarhetskalkylen är till sin natur en tryckkalkyl som till följd av de antaganden den innehåller är förenad med stor osäkerhet. En sänkning av ränteantagandet för investeringarna med 0,5 procentenheter skulle öka hållbarhetsunderskottet med 0,5 procentenheter. En sänkning av ränteantagandet för statsskulden med 0,5 procentenheter skulle minska hållbarhetsunderskottet med 0,2 procentenheter. En årlig höjning av produktivitsantagandet för den offentliga servicen med 0,25 procentenheter skulle minska hållbarhetsunderskottet med 0,7 procentenheter. Samtidigt skulle dock en ökning av den allmänna ekonomiska produktiviteten med 0,25 procentenheter minska hållbarhetsunderskottet med endast 0,3 procentenheter, eftersom produktivitsökningen skulle höja lönerna och således också kostnaderna för den offentliga servicen. En minskning av den strukturella arbetslösheten med 0,5 procentenheter skulle minska hållbarhetsunderskottet med 0,15 procentenheter, om den minskade arbetslösheten återspeglas fullt ut som förbättrad sysselsättning³.

Trots att kalkylen är förenad med osäkerhet visar det uppskattade hållbarhetsunderskottet i vilken riktning den offentliga ekonomin utvecklas om inga åtgärder vidtas för att balansera den. Om anpassningen skjuts på framtiden ökar utgifterna ytterligare när den offentliga skulden och ränteutgifterna växer. Det är nödvändigt att den långsiktiga balanseringen av de offentliga intäkterna och utgifterna är intensivast i början också för att man ska kunna hålla det servicelöfte som getts medborgarna utan att rättvisan mellan generationerna blir kännbart lidande.

Samtidigt har den globala förändringen i arbetsfördelningen försvagat de ekonomiska tillväxtutsikterna i Finland på kort sikt. Arbetstillfällena minskar och ny ersättande företagsverksamhet uppkommer inte i den mån den behövs. Företagens tillväxt, konkurrenskraftens logik och arbetets karaktär håller på att söka sig nya former. En stor del av de arbetstillfällen som gått förlorade återuppstår inte i samma form som tidigare. Det viktigaste med tanke på hållbarhetsunderskottet är att genom strukturomvandlingar skapa förutsättningar för framtida ekonomisk tillväxt. Det allmänna kan skapa förutsättningar och incitament för en mångsidig, konkurrenskraftig och tillväxtorienterad företagsverksamhet som genererar nya privatfinansierade arbetstillfällen. Likaså kan man genom offentliga beslut stödja och sporra produktivitsutvecklingen inom alla sektorer och påverka utbudet av arbetskraft. Den offentliga sektorn kan särskilt på sina egna arbetsplatser påverka arbetets produktivitet, arbetets innehåll och arbetsätten samt arbetshälsan.

Ett framtidsscenario som måste beaktas är att vi inte lyckas skapa hållbar tillväxt. I den situationen har vi inte råd att producera alla nuvarande tjänster och måste fatta svåra beslut om den offentligt finansierade servicen. Samtidigt för-

³ Inom det internationella forskningsprojektet och andra undersökningar har man på samma sätt dryftat i vilken mån det ekonomiska hållbarhetsunderskottet kan avhjälpas genom att man fokuserar på att eliminera och förebygga problem som hotar samhällets välfärd. Det internationella forskningsprojektet lyfte särskilt fram övergången till framtidens digitala ekonomi (det informationella samhället) och den potential detta ger för att förbättra samhällets produktivitet samt effekterna av en lindring av de samhälleliga problemen (mental hälsa, arbetshälsa).

sämras möjligheterna att stoppa den ökande ojämlikheten mellan medborgarna. Även om detta scenario inte förverkligas måste vi förbereda oss och inleda en öppen diskussion om grunderna för framtida val.

Tillväxt som baserar sig på hållbar utveckling innebär ekonomisk hållbarhet som ger ekonomiska resurser som också räcker till att trygga de kommande generationernas välfärd. Ekologisk hållbarhet innebär att naturresurser endast förbrukas i den takt de hinner förnya sig och att miljön inte utsätts för större belastning än vad den tål. Vi behöver social hållbarhet och globalt ansvar. Tillväxten får inte ske på bekostnad av andras välfärd. Finland har förbundit sig att iakttä internationella avtal om hållbar utveckling som fastställer gemensamma mål i syfte att lösa globala problem⁴.

I framtiden blir det allt viktigare att betrakta hållbar utveckling och hållbar tillväxt som en omfattande socio-ekologisk-ekonomisk helhet. Perspektiven inom hållbar utveckling kan inte behandlas separat från varandra och varje perspektiv inkluderar många mål, som också kan vara motstridiga. Perspektiven är kopplade till varandra på många sätt. Till exempel problem med den sociala välfärden, såsom marginalisering eller försämrad hälsa bland medborgarna, och förvärring av miljöns tillstånd äventyrar förutsättningarna för framtida ekonomisk tillväxt. De olika perspektiven förutsätter en tät dialog och gemensamt agerande av olika parter såsom medborgare, företag och stat. Att integrera olika hållbarhetsperspektiv till beslutsfattandet på olika håll och nivåer är en stor förändring som kräver ett omfattande arbete under de kommande åren.

En hållbar tillväxt förutsätter val mellan olika resursers användningsbehov på kort sikt, men genom att satsa på hållbar utveckling investerar vi i framtidens välfärdsförutsättningar. Genom att satsa på medborgarnas hälsa samt förebyggande av hälsoproblem och marginalisering skapar vi en grund för ett gott liv och framtida ekonomisk tillväxt. Ekonomisk tillväxt ökar miljöbelastningen, men förutsättningarna för framtidens tillväxt garanteras genom investeringar i en minimering av miljöbelastningen. En hållbar tillväxt förutsätter också att samhället har en systemisk förståelse för helheterna och beredskap att införa helt nya verksamhetsmodeller och strukturella reformer. Detta innebär att medborgarna och företagen i allt tätare samarbete med den offentliga sektorn skapar och börjar tillämpa nya lösningar.

⁴ http://www.ym.fi/sv-FI/Miljo/Hallbar_utveckling: "Hållbar utveckling främjas genom politik på internationell nivå, där man kommer överens om åtaganden som är förpliktande för staterna. I det nationella arbetet för hållbar utveckling verkställs de målsättningar som fastställts inom FN, Europeiska unionen, Arktiska rådet och Nordiska ministerrådet. I synnerhet slutsatserna från FN:s konferens om hållbar utveckling (Rio+20) utgör en viktig referensram för Finlands nationella arbete för hållbar utveckling."

Ruta 2.2

Mår vi bra?

Alla samhällen har behov av att få information om sitt eget välfärdstillstånd och relatera det till situationen i andra länder. Samhällets välfärd kan definieras och mätas på olika sätt, och det finns stora mängder internationellt jämförelsematerial och många olika index för välfärd och utveckling. Den viktigaste indikatorn för samhällsutveckling och nationalräkenskaper som etablerat sig bland beslutsfattarna är bruttonationalprodukten (BNP). Den beskriver ekonomisk aktivitet och har aldrig varit avsedd att vara ett välfärdsmått. BNP återger till exempel inte tillräckligt ingående den ekonomiska utvecklingens miljökonsekvenser eller inkomstfördelningen och beaktar inte i tillräcklig mån de immateriella investeringarnas effekter. Under de senaste åren har användningen av BNP som den viktigaste enskilda indikatorn mött allt större kritik, och många internationella processer pågår för att ta fram och implementera kompletterande indikatorer. Till exempel FN:s slutdokument från Rio+20 inkluderar ett beslut om att utveckla nya indikatorer för hållbar utveckling vid sidan av BNP⁵.

Hållbar utveckling och välfärd kan inte definieras på ett entydigt sätt. I stället för att leta efter ett övergripande index har man övergått till att sammanställa en lämplig samling nyckelindikatorer. I Finland är det tjänsten Findikator (www.findikator.fi) som arbetar med detta. Tjänsten innehåller indikatorer för hållbar utveckling och välfärd och även andra indikatorer och ger därtill aktuell information om samhället. Utvecklingen av indikatorer förutsätter även forskning. Nya begrepp och en ny slags uppföljning behövs i synnerhet för den immateriella tillväxten och den digitala ekonomins utveckling i relation till ekonomin och till människornas och miljöns välbefinnande.

Mår vi då bra som samhälle? I fråga om ekonomisk hållbarhet är svaret enkelt – vi lever över våra tillgångar och just nu uppvisar vår ekonomi ett kraftigt underskott. Men i jämförelse med många andra länder är vår situation god. Vår konkurrenskraft har varit mycket hög och bland annat vår utbildning och nationens höga kompetensnivå skapar en bra grund för framtiden. Samhällets stabilitet och funktion ligger på en bra nivå. Upprätthållandet av dessa kan dock kräva reformer och investeringar. Våra högskolors internationella konkurrenskraft är svag. Ett orosmoment är också de ökande skillnaderna mellan skolornas inlärningsresultat, vantrivseln i skolorna och den ökande ungdomsarbetslösheten. Upprätthållandet av den fysiska infrastrukturen kräver betydande investeringar i framtiden. I internationell jämförelse är miljöns tillstånd i Finland gott, trots att vi har ett stort ekologiskt fotavtryck och mycket att förbättra i många miljöfrågor.

⁵ United Nations (2012). The Future we want.
<http://sustainabledevelopment.un.org/futurewewant.html>

I fråga om medborgarnas välfärd och dess kontinuitet över generationsgränserna är det svårt att analysera situationen, bland annat eftersom man även måste beakta den upplevda välfärden och livstillfredsställelsen. Internationellt sett representerar vi alltså en nordlig välfärdsstat. Välfärden ligger enligt många indikatorer på en god nivå och har utan tvekan ökat under de senaste decennierna. En negativ utvecklingstrend är att de socioekonomiska skillnaderna har ökat. Växande hälsoskillnader, skillnader mellan skolor och utbildning, boendesegregation, ekonomisk ojämlikhet och marginalisering är alla hot mot välfärden. Finländarna upplever att ojämlikheten minskar välfärden i betydande mån och vill att regeringarna koncentrerar sig på att åtgärda den. Fattigdom, materiell brist och social utestängning går också ofta i arv till följande generation, och därför ska man särskilt beakta dessa i uppbyggandet av välfärd över generationsgränserna.

Ruta 2.3

Tänk om vi inte hade någon ekonomisk tillväxt?

Målet för tillväxten i den finländska samhällsekonomin är en 3 procents ökning av BNP per år. Långtidsprognoserna i finansministeriets stabiliseringsprogram baserar sig på en 1,6 procents ökning av BNP (2013) och en 1,5 procents produktivitetsökning.

Men vad händer om den ekonomiska tillväxten uteblir och vi strävar mot välfärden på ett kontrollerat sätt men utan ekonomisk tillväxt? Det finns inga historiska exempel på fortsatt välfärd efter att den ekonomiska tillväxten rasat. De EU-länder som nu kämpar med svårigheter är aktuella exempel på vad som sker med välfärden om den offentliga ekonomin och den ekonomiska tillväxten sackar efter i hög grad.

Begreppet frikoppling (*de-coupling*) inom hållbar utveckling innebär ekonomisk tillväxt utan negativa konsekvenser för miljön och människorna. Det finns många positiva historiska exempel på detta fenomen; man har tagit fram och infört ny, mer hållbar och konkurrenskraftig teknik som trängt undan tidigare skadligare lösningar och skapat ekonomisk tillväxt. Det digitala och immateriella värdeskapandet och den tekniska utvecklingen i allmänhet stärker tron på att frikoppling är möjligt.

Problemet är den globala konsumtionen som ökar i samma takt eller snabbare än den utveckling av tekniken och produktiviteten som möjliggör en mer hållbar verksamhet. Man har också upptäckt att effektivitetspotentialen i energi- och resurseffektiva lösningar inte alltid realiserar sig fullt ut (den så kallade *rebound-effekten*). Dessutom har man misslyckats med att styra konsumtionen i en hållbar riktning.

Som svar på detta problem har man fört fram tanken om att vi måste sluta sträva efter ekonomisk tillväxt och minska vår konsumtion (*de-growth*). Ur det allmännas och samhällsekonomin synvinkel är strävandet efter negativ ekonomisk tillväxt problematiskt på många sätt. För det första har vi begränsade möjligheter att minska konsumtionen. Vilka är de etiskt och socialt acceptabla metoderna för styrning av medborgarnas konsumtionsvanor i syfte att få till stånd en verklig förändring? För det andra behöver vi ekonomisk tillväxt för att vi ska kunna producera offentliga tjänster. I vilken mån är vi beredda att avstå från vår välfärd?

3 FRAMTIDA FÖRÄNDRINGAR SOM ÄR CENTRALA FÖR HÅLLBAR TILLVÄXT

Framsynsfasen i beredningen av framtidsredogörelsen genererade olika framtidsvisioner av Finland år 2030. Alla resultat av framsynsfasen återges inte här, och dessutom finns det gott om annat material som skildrar framtiden. I detta kapitel beskrivs kortfattat de förändringsfaktorer som är centrala för möjligheterna och utmaningarna inom hållbar tillväxt och som bör ägnas uppmärksamhet i fortsättningen. Finlands möjligheter till och förutsättningar för hållbar tillväxt beskrivs i de följande kapitlen.

Finlands ekonomiska tillväxt är beroende av utvecklingen i världsekonomin. Med tanke på de långsiktiga förändringarna i världsekonomin är utvecklingen i de asiatiska länderna, i synnerhet Kina, och Sydamerika viktig. För Finland är utvecklingen inom EU och Ryssland av särskild betydelse. Om den kan vi inte ge några säkra prognoser, men i vilket fall som helst påverkar den globala ekonomins utveckling, oväntade vändningar och fokusskiften Finlands egen ekonomiska utveckling allt snabbare och kraftigare (se ruta 3.1).

Fram till år 2030 kommer världens befolkning att öka. Till följd av ökad levnadsstandard och minskad nativitet utjämnas befolkningsstrukturen i de flesta länder så att antalet personer i arbetsför ålder och antalet äldre är relativt sett större än tidigare. Ekvationen med befolkningsökning, ökad livslängd och ekonomisk tillväxt leder under kommande decennier till betydande problem. Gränserna för jordens ekologiska bärkraft har redan nåtts inom många delområden⁶. Om den ekonomiska tillväxten i tillväxtländerna fortsätter i samma takt som nu, och inga oväntade och revolutionerande teknologisprång sker inom den närmaste framtiden, räcker jordens resurser inte till för att livnära oss alla på ett hållbart sätt. Bristen på billig energi, material, rent vatten och mat kommer att öka. Detta kommer vidare att i hög grad påverka de globala råvaruflödena och råvarumarknaderna.

⁶ Det pågår många forskningsprojekt som syftar till att förstå gränserna för jordens ekologiska bärkraft. Inom ramen för den internationella samforskningen har man identifierat nio grundläggande variabler som är väsentliga för ekosystemens förmåga till förnyelse. För dessa har man fastställt gränsvärden som är kritiska för jorden, de s.k. planetariska gränserna (*planetary boundaries*), och man har även analyserat nuläget. De variabler som redan uppskattas ha överskridit den kritiska gränsen är klimatförändringen, naturens minskade mångfald och funktionen i kvävetets kretslopp. Var och en av dessa faktorer har direkta följder för till exempel matproduktionen. Den tillgängliga informationen visar att det är nödvändigt att vidta åtgärder för att minska miljöbelastningen. Med hjälp av ökad kunskap skapar vi en grund för kloka val i framtiden.

Klimatförändringen går inte att undvika och den har många konsekvenser. Klimatförändringens omfattning beror i avgörande mån på hur snabbt man lyckas minska utsläppen i världen. Till följd av de utsläpp som redan producerats kommer klimatet dock att uppvärmas i viss mån, vilket leder till avsevärda negativa effekter för människorna och miljön. Förhållandena i Finland kommer fortsättningsvis att vara livsdugliga, men de globala förändringarna påverkar även oss (se ruta 3.1). Klimatförändringen har många kopplingar till människors välfärd. I kombination med bristen på naturresurser leder den också till att aktiviteten i de nordliga områdena kommer att öka. Det arktiska områdets naturresurser börjar utvinnas och trafiken på sjövägarna i norr blir avsevärt livligare.

Befolkningsstrukturen i Finland inom den närmaste framtiden är tämligen lätt att förutspå. En betydande osäkerhetsfaktor som påverkar prognoserna är migrationen till och från Finland⁷. Enligt prognoserna kommer invandringen fortsättningsvis att vara mycket måttfull trots att vi då antalet personer i arbetsför ålder minskar behöver invandrare för att förhindra brist på arbetskraft. Utöver invandringen tillför även den ökade livslängden osäkerhetsmoment i befolkningsprognoserna. Livslängden har ökat mer än väntat. I vilket fall som helst står det klart att vi är bland de första länderna i världen som får ta itu med åldrandets problem. Hur vi kan lösa dessa problem är också förknippat med vår samhällsstruktur och befolkningsfördelning. Man har uppskattat att befolkningen i arbetsför ålder under de närmaste decennierna fortsättningsvis kommer att flytta till stadscentra och att ytterligare områden kommer att avfolkas.

Ruta 3.1

Exempel på viktiga globala trenders alternativa riktningar och risker

Fram till år 2030 möter vi många förändringar som vi i dag inte kan förutse eller som är förknippade med stor osäkerhet. Ett tidsspänn på 17 år är samtidigt mycket kort och mycket långt. Till exempel i fråga om trafik- och byggnadsinfrastrukturen och energiproduktionen fattar vi nu beslut som har betydligt mer långtgående konsekvenser. Samtidigt är det närmast omöjligt att ge prognoser för ens några år framöver om företagen i den digitala ekonomin och till exempel om finansmarknadens villkor. I fråga om de trender som identifierats måste vi kunna se i vilka riktningar de kan utvecklas, för det påverkar även Finland⁸.

⁷ Osäkerhetsfaktorer i anslutning till invandring och mobilitet behandlas bland annat i strategin Migrationens framtid 2020 (IM, 2013).

⁸ Rutan baserar sig på innehåll i Försörjningsberedskapscentralens utredning "Huoltovarmuuden skenaariot 2025" (Försörjningsberedskapscentralen, 2013). Flera av rutans viktiga framtida utvecklingar behandlas mer detaljerat i till exempel rapporten Den globala ekonomins utmaningar för Finland fram till 2030 av Lahtinen et al. (2012) och ANM:s sammandrag om operativa förändringar (Honkanen et al, 2013). Även flera andra källor finns. Utrikesministeriet ger årligen ut en publikation vid namn Maaailman markkinat, som särskilt tar upp förändringar på marknaderna som är betydande för företagen. Exempelen bygger på de hotbilder som fastställs i säkerhetsstrategin för samhället (FSM, 2011) och bland annat exempel från IIASA:s (2012) undersökning "7 shocks for Finland".

Asien, i synnerhet Kina och Indien, och Sydamerika är de områden där man antar att industrin och handeln kommer att blomstra och den ekonomiska tillväxten vara stark. Utvecklingen kan dock få överraskande vändningar var som helst. I till exempel många afrikanska länder har den varit snabb under de senaste åren. Var det än sker en positiv utveckling innebär det en stor möjlighet för Finland.

Sannolikt kommer globaliseringen att fortskrida och fördjupas, men här finns osäkerhetsmoment som tillsammans med världsekonomin utveckling avgör även Finlands möjligheter. Ett framtidsscenario kan vara att den ekonomiska tillväxten dämpas globalt och bestående. Finansieringssektorns och de multinationella företagens utveckling som en del av den globala ekonomiska tillväxten är förknippad med många osäkerhetsmoment som snabbt påverkar Finland. Inom teknologins olika områden sker snabba språng i utvecklingen som förändrar produktionsstrukturerna och verksamhetsmodellerna (se ruta 3.2).

EU:s alternativa utvecklingstrender påverkar i hög grad Finlands framtid. EU:s andel av världsekonomin förväntas minska i framtiden i relation till den övriga världen. Finanskrisen, skuldskriserna i ett flertal medlemsländer och den ökande arbetslösheten är stora utmaningar som också splittrat medlemsländerna. Tillspetsat kan man säga att de alternativa utvecklingstrenderna är att EU blir en förbundsstat eller upplöses. Bägge scenarion har avsevärd inverkan på Finlands framtid och hållbara utveckling.

Prognoser om utvecklingen i Ryssland bygger på de alternativa utsikterna för exporten av energi och råvaror och för samhällsutvecklingen. Det väsentliga är utvecklingen av de ryska företagens omvärld. Framtidsvisionen kan till exempel vara ett centraliserat, auktoritärt och storföretagsdrivet Ryssland eller ett ryskt företagsfält som blir allt mer modernt, mångsidigt och mosaikligt⁹.

De indirekta effekterna av klimatförändringen och andra förändringar i naturens ekosystem är enorma. Många av dessa förändringar kan också utlösas snabbt om ekosystemets bärkraft sviktar. Den eventuella kraschen inom Sydeuropas jordbruk till följd av klimatförändringen är ett exempel på en stor förändring som har direkt och avsevärd inverkan på Finland.

Många osäkerhetsmoment är förknippade med naturresurserna och energiförsörjningen, och de påverkas i hög grad av både den internationella och den nationella miljö- och energipolitiken. Priset på olja kommer sannolikt att fortsätta stiga inom den närmaste framtiden och priserna på olja och andra råvaror att fluktuera kraftigare. Detta påskyndar ytterligare förändringstakten. En revolutionerande energiteknisk lösning kan dock drastiskt förändra den globala situationen och till exempel utvinningen av skiffergasreserver påverkar den globala energimarknaden.

I ett flertal övningar har ett framtidsscenario varit att den nationella protektionismen stärks, till exempel till följd av bristen på naturresurser och råvaror samt återkommande globala finansmarknadskriser. Med osäkerheten ökar också hindren för handel och nationella intressen prioriteras kraftigt. Ett scenario är att Kina stänger sina gränser och drabbas av en recession, vilket har många olika konsekvenser för världsekonomin.

⁹ Framtidsutskottet gjorde 2010 en utredning vid namn "Sopimusten Venäjä 2030" som tar upp olika framtidsscenarioer för Ryssland (Kuusi, Smith och Tiihonen, 2010).

När de ömsesidiga beroendeförhållandena stärks kan även mindre avvikande händelser ha vittgående följder. Säkerhetsstrategin för samhället¹⁰ tar upp de hot och störningar som åtminstone tillfälligt eller regionalt kan äventyra säkerheten eller funktionerna i samhället eller befolkningens hälsa och välfärd.

Terrorism och annan brottslighet som äventyrar samhällsordningen, allvarliga störningar i gränssäkerheten och politisk, ekonomisk eller militär påtryckning samt användning av militära maktmedel är naturligtvis oväntade händelser med betydande globala konsekvenser och diskontinuitetspunkter som påverkar oss alla, likaså storolyckor.

Samhällena blir allt mer beroende av en störningsfri elförsörjning. I och med att den digitala ekonomins och teleförbindelsernas betydelse ökar blir vi allt mer beroende av att dessa system fungerar. Om internet blev mindre pålitligt eller kraschade tekniskt skulle det ha vittgående följder för samhällena. Det blir allt dyrare och besvärligare att upprätthålla reservsystem. Förutom av teleförbindelser är det finländska samhället helt beroende av fysiska förbindelser och fungerande internationella transporter.

En stor omvälvning som är väsentlig med tanke på hållbar tillväxt under de kommande decennierna och som redan kan skönjas är den digitala ekonomins genombrott som grund för global aktivitet (se definitionen av digital ekonomi i ruta 3.2)¹¹. Tillsvidare har IT-revolutionen i huvudsak skett på hårdvarunivå, men nu pågår ett genombrott för digitala tjänster och innehåll. En ekonomiskt betydande förändring under de närmaste decennierna är till exempel automatiseringen av olika experttjänster och övergången till digitala tjänster. Tillväxtmöjligheterna inom den digitala ekonomin är enorma och omvälvningen påverkar företagets verksamhet och utförandet av arbetet på ett grundläggande sätt. De viktigaste prognostiserade ekonomiska förändringarna är följande:

- En allt större del av värdeskapandet i den digitala ekonomin kommer att vara immateriellt. Olika transaktions- och samordningskostnader har under de senaste decennierna stått för den största delen av värdeökningen och denna utveckling kommer ytterligare att stärkas i och med specialiseringen. Som exempel kan nämnas automationen, som effektiviserar verksamheten, ökar produktiviteten och minskar arbetskostnaderna i den industriella produktionsfasen. En allt större del av värdeskapandet uppkommer av ordnandet av produktion och distribution, planeringen av utrustning, produkter och produktion samt service-, varumärkes- och marknadsföringsverksamheten.

¹⁰ Säkerhetsstrategi för samhället, FSM (2010), www.yett.fi/sv

¹¹ Elinkeino- ja teollisuuspoliittinen linjaus – Suomen talouskasvun eväitä 2010-luvulla (ANM, 2013), Mot en effektivare användning av tjänster och information – Ett strategiförslag för användningen av informations- och kommunikationsteknik inom den offentliga förvaltningen 2012–2020 (FM, 2012).

- Utnyttjandet av internet ökar i mycket snabb takt och detta skapar betydande förutsättningar för ekonomisk tillväxt. En särskild drivkraft i den digitala ekonomin är utvecklingen av så kallade molntjänster. Med hjälp av molntjänsterna kan företagens och förvaltningens service utvecklas och erbjudas på ett kostnadseffektivt, flexibelt och innovativt sätt.
- Utnyttjandet av tjänster och information kommer att öka i allt värdeskapande. Även tjänsterna och produkterna inom industriproduktionen kommer att integreras allt tätare och bli en oskiljaktig del av värdeskapandet.
- I den digitala ekonomin är det i många fall lätt att flytta arbetsuppgifter vart som helst. Detta bidrar till att arbetsfördelningen inom de globala värdenätverken förändras och att nätverken splittras i mindre delar.
- De lokala klustrens ställning försvagas snabbt då de föränderliga virtuella nätverken tar över. De företag som lyckas ta kontrollen över värdenätverken har ett försprång när det gäller att få en andel av det värde som skapas.
- Kanske står vi inför teknologiska språng och diskontinuitetspunkter som förändrar logiken i produktionsverksamheten på ett snabbt och avgörande sätt. Dessa förändringar är svåra att förutse, men samtidigt är förutsättningen för framgång att man snabbt kan utnyttja nya möjligheter.
- Finansierings- och finansmarknaderna fastställer och styr i betydande mån företagens verksamhet i den globala ekonomin. Fungerande finansmarknader är en förutsättning för tillväxt och risktagning.
- Förmågan att agera snabbt och ta risker är centrala faktorer som styr företagens och samhällets konkurrenskraft i framtiden.
- De konkurrenskraftigaste företagen agerar ansvarsfullt och hållbart. Produkter och tjänster produceras så resurseffektivt som möjligt, i fråga om både energiförbrukning och materialanvändning.
- Den digitala ekonomin förutsätter goda grundläggande färdigheter av alla och även specialkunnande och möjligheter att utveckla den egna kompetensen i enlighet med principen för livslångt lärande.

Logiken i den ekonomiska tillväxten i framtiden kommer att vara en annan än logiken i tillväxten under de gångna decenniernas industriella era. Verksamhetsmodellerna och konkurrenskraften i den industriproduktion som är särskilt viktig för Finland förändras i snabb takt. Gamla metoder förbättrar inte nödvändigtvis längre företagens verksamhetsförutsättningar utan måste anpassas till

den digitala ekonomin. Förändringar och förutsättningar för upprätthållandet av konkurrenskraften presenteras närmare i kapitel 5.

Ruta 3.2 Definitioner av den digitala ekonomin

”Digital ekonomi” och ”digital revolution” har i framtidsredogörelsen valts till uttryck som skildrar den mångfacetterade och omfattande omvälvning vars terminologi ännu inte är etablerad utan i ständig utveckling. I kärnan av denna omvälvning ligger den tekniska utvecklingen inom IKT-branschen (utrustning, komponenter, program, system) som möjliggjort digitalisering, överföring och effektivt utnyttjande av information. Utvecklingen som fokuserat på hårdvara skiftar nu till tjänster som produceras med hjälp av information. Internet är den centrala plattformen för framtidens service och verksamhet, och därför används också ofta termen ”internetekonomi”. Informationens digitala form och överföring över näten har lett till att ”e” (elektronisk) används för att beskriva de nya formerna av digital verksamhet.

Då kostnaderna för tillgången på och utnyttjandet av information minskar dramatiskt samlas och utnyttjas all slags information i allt större utsträckning och allt mer automatiskt. I alla funktioner har man integrerat mer artificiell intelligens, automation och robotik. Vi lever i ett ”intelligent” samhälle och utnyttjar olika ”smarta” lösningar. Vi använder stora mängder information och utvecklingen av utnyttjandet av öppna data (*”open data”*) och stora datalager (*”big data”*) medför många nya möjligheter. Öppnandet av datalagren ger många parter möjlighet att delta i förädlingen av information.

All teknik är inte IKT, men all teknik och alla tillämpningar kommer på ett eller annat sätt att utnyttja den digitala världen och vara kopplade till den. Det bör påpekas att stora framtida förändringar också kan ske till följd av oväntade vändningar och teknologispång inom andra områden. Sådana områden är till exempel bioteknologi och genteknologi, nanoteknologi och i ett vidare perspektiv olika materialteknologier (som även möjliggör IKT-utveckling eller till exempel ett genombrott för solteknologier) samt snabb framställning (3D-produktion som kan förändra produktionen och logistiken radikalt med stöd av utvecklingen inom digital-/internetekonomin).¹² Då den tekniska utvecklingen i många fall är det som möjliggör förändringar talar man i många statliga dokument allmänt om den tekniska förändringen.

Den digitala ekonomin bygger på hög kompetens och utnyttjande av kunskap. Ur ett bredare perspektiv på kompetens och kunskapsutnyttjande kan man välja bland flera olika paraplytermer. Idag talar vi inte längre om ”informationssamhället” (*information society*) utan om ”kompetenssamhället” och ”kunskapssamhället” (*knowledge society*). Från kunskapssamhället håller vi på att övergå till ett inlärningssamhälle, ett betydelsesamhälle och en inspirationsekonomi. I det internationella forskningsprojekt som bedrivits parallellt med beredningen av framtidsredogörelsen har man som paraplyterm valt ”den informationella utvecklingen”.

¹² Linturi, Kuusi och Ahlqvist (2013) har i sin rapport sammanställt en lista över framtidens radikala tekniker och även utvecklat ett verktyg för identifiering av dessa.

Den digitala revolutionen har en kraftig effekt även på medborgarnas vardag och välbefinnande i Finland och andra länder¹³. Arbetet och vardagslivet förändras. I framtidens arbetsliv kan vi utnyttja tekniska möjligheter på nya sätt¹⁴. Den digitala världen blir för oss alla också allt mer ett vardagsrum, en skola och mycket annat som vi inte ens kan förutse i dag. Vi skapar nya sociala innovationer och ändrar våra rutiner. Omvälvningen pågår just nu och de som föddes på 1980-talet och nu är i 30-årsåldern är den första generationen som levt hela sitt liv i internets och de mobila apparaternas värld.

Omvälvningen är också förknippad med problem och risker som måste förstås. Den digitala ekonomin bidrar till att öka samhällets sårbarhet och beroende av kritisk datateknisk infrastruktur¹⁵. Dataskydd, datasekretess och integritetsskydd står inför nya utmaningar. I den digitala världen söker sig brottsligheten nya former. Företagen och samhället måste slå fast nya spelregler och verksamhetsmodeller.

Den allt starkare digitala ekonomin och den allt intensivare globaliseringen påskyndar de ekonomiska förändringarna. Vi kan förvänta oss att de ekonomiska cyklerna blir kortare och att återverkningarna av olika störningsmoment sprids snabbt över hela världen. Små störningar har större effekter och allvarliga hot kan rubba stabiliteten. Det blir allt svårare och delvis omöjligt att förutse förändringar, förbereda sig på dem och kontrollera riskerna.

I en dylik framtid framhävs en trygg och stabil miljö men också förmågan att snabbt gripa nya möjligheter som en konkurrensfördel. En stor fråga i framtiden kommer att vara nationalstaternas förändrade roll som en del av den globala kontrollen. Det står klart att företagen i den digitala ekonomin lättare kan bedriva sin verksamhet var som helst, men även medborgare och organisationer kommer att bli allt mer delaktiga i de globala nätverken. Gemenskaper fungerar allt oftare virtuellt. Konkurrensen mellan miljöer som möjliggör ständig förnyelse skärps och man måste snabbt kunna skapa och tillämpa ny kunskap.

Allt flera frågor borde kunna avgöras genom internationella överenskommelser, men det gemensamma beslutsfattandet är långsamt. Statsfördragens relativa betydelse minskar, och samtidigt ökar den relativa betydelsen av partnerskap mellan icke-statliga nätverk och den offentliga och den privata sektorn. I vilket fall som helst är det särskilt viktigt att Finland tar initiativ och är aktivt delaktig i

¹³ I slutledningarna i det internationella forskningsprojektet konstateras att den digitala revolutionen (*informational development*) och den mänskliga utvecklingen (*human development*) är starkt kopplade till och stärker varandra (Castells och Himanen, 2013).

¹⁴ Strategi för utveckling av arbetslivet fram till 2020 (ANM, 2013).

¹⁵ Strategi för cybersäkerheten i Finland. Statsrådets principbeslut. Sekretariatet för säkerhetskommittén (FSM, 2013).

EU:s gemensamma beslutsfattande och på så sätt påverkar frågor som är viktiga för oss¹⁶. Finland har mycket att ge inom EU och vi kan också i betydligt högre grad än för närvarande dra nytta av EU:s hemmamarknad. EU:s framtida utveckling är dock förknippad med många osäkerhetsmoment som måste beaktas (se ruta 3.1).

Av tradition har Finland förlitat sig starkt på gemensamma överenskommelser, men i framtiden kommer detta förtroende inte nödvändigtvis att bära. Många faktorer leder till att samhället blir allt mer pluralistiskt och splittrat. I ett mosaikliknande samhälle är det svårare att nå konsensus och gemensamma planer tappar betydelse. Därmed krävs det allt större gemensamma ansträngningar för att man ska kunna bevara och stärka ett klimat präglad av förtroende och gemensamma avtal. Det viktigaste i framtidens beslutsfattande är förmågan att agera snabbt, upprepa framgångar och korrigera misstag. De nya formerna för medborgarnas delaktighet och påverkan och samhällets pluralism bör utnyttjas i syfte att öka denna reaktionsförmåga och bevara medborgarnas förtroende.

¹⁶ Statsrådets redogörelse för EU-politiken 2013 (SRK, 2013).

4 FINLANDS FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR HÅLLBAR TILLVÄXT

De gemensamma globala miljöutmaningarna och den digitala revolutionen skapar oändliga möjligheter för materiell och immateriell hållbar tillväxt. Finland har synnerligen goda förutsättningar att skapa ny hållbar tillväxt i framtiden. Vi måste bara gripa tillfällena.

Hållbar tillväxt uppkommer inte av god vilja eller av sig själv. I den globala konkurrensen har Finland snabbt tappat sin position, men vi är inte de enda. Många andra länder befinner sig liksom Finland i ett brytningsskede och kämpar med samma utmaningar inom hållbar tillväxt. Utvecklingen i andra länder påverkar även oss allt kraftigare. Vår framtid hänger i synnerhet samman med EU:s framtida utveckling.

De globala miljöutmaningarna och den digitala revolutionen skapar oändliga möjligheter för materiell och immateriell hållbar tillväxt (figur 4.1). Att utnyttja den digitala utvecklingen för att lösa globala problem erbjuder också en betydande möjlighet till hållbar tillväxt. Den digitala världen ger möjlighet till immateriellt värdeskapande, vilket åtminstone delvis kan resultera i minskad materiell konsumtion. Ny teknik och digitalisering ger möjlighet att avsevärt höja energi- och materialeffektiviteten i all samhällelig verksamhet, såväl i Finland som globalt. Samtidigt förbättras också energieffektiviteten inom IKT och digitala lösningar (*“green ict”*).

I framtiden är det allt mindre motiverat för ett land som Finland att fastställa eller utse tillväxtområden på statlig nivå. Finland måste skapa förutsättningar för tillväxt och säkerställa att tillväxten är hållbar genom att skapa ett gynnsamt klimat, en gynnsam verksamhetskultur och gemensamma spelregler. Hittills har vi klarat oss bra i internationella jämförelser av konkurrenskraften, långt tack vare vår goda förmåga att utveckla och tillämpa teknik som skapats på annat håll. En förutsättning för detta har varit att vi håller en hög kompetensnivå.

En utmaning är att många traditionella konkurrensfaktorer står inför ett brytningsskede i och med att den digitala ekonomin förändrar förutsättningarna för framgång. Finland har identifierade svagheter, och med tanke på långsiktiga förberedelser inför framtiden är vår snäva näringsstruktur en betydande sådan. Vår produktion fokuserar på industriell tillverkning, ett område som kommer att drabbas av många svåra förändringar som skapar osäkerhet. Långt specialiserade branscher inom den tillverkande industrin är de som kommer att klara sig bäst i Finland, och även de branscher som har gynnsamma naturliga utgångspunkter, såsom skogstillgångar och andra naturresurser. Hemmamarknaden kommer att förbli liten och de problem som hänför sig till vårt logistiska läge

kommer inte att försvinna. Framtidens vinnare är de branscher som är kapabla att snabbt förnya sig i takt med förändringarna på den globala marknaden och som kan agera effektivt på det globala planet. Staten måste med framförhållning identifiera dessa branscher och upprätthålla ett klimat som möjliggör deras tillväxt.

Figur 4.1 Betydande brytningsskeden i framtiden skapar möjligheter för hållbar tillväxt.

Finland har, trots utmaningarna, synnerligen goda förutsättningar att skapa ny hållbar tillväxt. Stödnäten i vår välfärdsmodell och en atmosfär av förtroende som är stark i internationell jämförelse ger en god grund för reformer. Nationens kompetensnivå är hög och detta kommer att utgöra en viktig konkurrensfördel. Särskilt bör man notera den IKT-kompetens som vi byggt upp under de senaste decennierna. Det är väsentligt att denna kompetens upprätthålls och snabbt omvandlas till en grogrund för hållbar tillväxt¹⁷.

Förnyandet av de traditionellt starka och globalt redan nu välfungerande industribranscherna skapar en grund för ny hållbar tillväxt. Vårt nordliga läge har gett oss en kunskapsbas i fråga om boende och arbete i norr, vilket vi bör utnyttja som en särskild möjlighet. Aktiviteten i det arktiska området håller på att öka och det finns efterfrågan på finländsk kompetens¹⁸.

¹⁷ Se till exempel Suomi osaamispolhjaiseen nousuun – Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan toimintaohjelma (UKM och ANM, 2012), elinkeino- ja teollisuuspoliittinen linjaus – Suomen talouskasvun eväitä 2010-luvulla (ANM, 2013), 21 polkua kitkattomaan Suomeen (ANM, 2013) (www.ict2015.fi).

¹⁸ Se till exempel Finlands arktiska strategi (SRK, 2013).

Framsynsrapporten Framtid 2030: "En bra infrastruktur och högskoleutbildning och en fast bosättning ger redan nu de norra delarna av Finland – och motsvarande områden i Sverige och Norge – en fördelaktig position jämfört med andra arktiska områden i världen. Vi har möjlighet att göra Finland till en föregångare inom arktisk hållbar utveckling och till en globalt sett unik livsmiljö. Detta förutsätter att vi stärker kunskapsunderlaget och använder forskningsrön effektivt i beslutsfattandet. Finlands samlade arktiska kompetens bör paketeras och marknadsföras skickligt ute i världen."

Finlands förutsättningar att erbjuda naturliga, nya möjligheter består. I synnerhet våra förnybara naturresurser och en hållbar utvinning av dessa utgör en betydande konkurrensfaktor även i fortsättningen¹⁹. Vår rena natur är en styrka som vi måste kunna dra bättre nytta av, även som källa till ny, hållbar tillväxt. Naturprodukter och andra naturliga ekosystemtjänster bör i framtiden värdesättas och utnyttjas på en hög nivå. Dessa möjligheter, som faller under rubriken "grön tillväxt", beskrivs närmare i ruta 4.1.

Framsynsrapporten Framtid 2030: "År 2030 har vi lärt oss att utnyttja norra Finlands naturresurser, såsom mineraler och skog, på ett hållbart sätt. Vildmarkslandskapet är en av Finlands viktigaste naturresurser och en modern planering har beaktat detta och bevarat landskapet. I framtiden är gruvindustrin reglerad och den använder sig av och utvecklar miljövänlig teknik. Träråvara förädlas till bioolja och andra nya produkter. Även vattenresurser tillvaratas och vindkraft produceras centraliserat och med eftertanke. I fråga om markanvändningen sammanjämkas industrins och turismens behov och olika näringar utvecklas parallellt."

Ruta 4.1 Gröna tillväxtmöjligheter för Finland

Grön tillväxt har definierats på många sätt. Sammanslutningen för naturresurs- och miljöforskning (LYNET) har i sin utredning om grön tillväxt definierat begreppet som ekonomisk tillväxt som grundar sig på koldioxidsnålhet och resurseffektivitet, som säkerställer ekosystemens funktion och som främjar välfärd och social rättvisa. Enligt denna definition är grön tillväxt hållbar tillväxt, men all hållbar tillväxt är strikt taget inte grön i den meningen att den i första hand skulle grunda sig på koldioxidsnålhet och resurseffektivitet. Definitioner förändras dock med tiden och avsaknaden av skarpa gränser förhindrar också en mer exakt statistikföring. Framtidens drivkrafter styr dock den ekonomiska tillväxten i en grön riktning.

Inom politiken har man stora förväntningar på och stora målsättningar för grön tillväxt. Grön tillväxt bygger också på internationella avtal som skapar marknader. I strategin EU 2020 är energi- och resurseffektivitet och grön teknologi kärnelement i hållbar tillväxt²⁰. Många länder har ställt upp nationella mål för grön tillväxt, bioekonomi och miljöteknik (cleantech)²¹. Drivkraften för detta är gemensamma globala problem och växande marknader samt en strävan efter att frikoppla den ekonomiska tillväxten och miljöbelastningen.

¹⁹ Bioekonomistrategin (under beredning, ANM, JSM och MM, 2013).

²⁰ Europa 2020-strategin – Finlands nationella handlingsprogram (FM, 2012).

²¹ LYNET (2013) tar som exempel upp Holland, Brasilien, Sverige och Tyskland.

Även Finland har bland annat som långsiktigt mål ställt upp koldioxidneutralitet²², fastställt betydande tillväxtmål i sin bioekonomistrategi²³, fastställt nya utvecklingsmål i det strategiska programmet för skogsbranschen²⁴ och i sitt strategiska cleantech-program ställt upp målet att skapa minst 40 000 nya arbetstillfällen inom miljöteknologi och mer än fördubbla de finländska cleantech-företagens sammanräknade omsättning från nuvarande 20 miljarder euro till 50 miljarder euro fram till år 2020²⁵. Betydande satsningar har även gjorts på innovationsverksamhet för grön tillväxt²⁶. Finland har klarat sig bra i internationella jämförelser²⁷. I framtidens Finland kommer en hållbar utvinning av egna naturresurser att utgöra en viktig grund för vår gröna tillväxt. Möjligheterna är oändliga, och för att nå konkurrensfördelar behöver vi bara målmedvetet avancera snabbare och synligare än andra inom vissa delområden.

En stor del av i synnerhet den gröna tillväxt som siktar mot den globala marknaden bygger på förväntningar på cleantechs framgång inom högteknologi och innovativa tjänster. Största delen av verksamheten strävar i framtiden efter att vara "grönare", och gränserna för "miljöteknik" och annan teknik kommer att suddas ut. I framtiden råder garanterat en global efterfrågan på konkurrenskraftiga tekniker som bidrar till att finna lösningar på gemensamma problem.

All grön tillväxt bygger inte på högteknologi. Naturvärden och naturens ekosystemtjänster skapar en tillväxtgrund och till dem anknyter också tillväxtpotentialer. Ekosystemtjänster syftar på den materiella och immateriella nytta som funktionen i naturens ekosystem genererar för människor. Sådana är materiella nyttigheter såsom rent vatten, bränsle och föda, men också tjänster som upprätthåller och reglerar produktionen såsom assimilation och näringsämnenas kretslopp. Rekreativitet och estetiska värden är viktiga ekosystemtjänster. Utöver naturresurserna är också själva naturen en styrka för oss. I Finland har vi stillhet och rymd, vårt land är rent och svalt. Detta kommer att utgöra en möjlighet inom till exempel turismen men också en betydande konkurrensfaktor för våra stadsmiljöer. En investering i naturskydd är en investering i framtiden. I framtiden blir det allt viktigare att trygga en samexistens mellan naturskydd och hållbar utvinning av naturresurser.

En styrka för Finland är vårt fungerande, stabila och trygga samhälle. Infrastrukturen fungerar och är pålitlig²⁸. Denna situation måste upprätthållas och det kräver betydande satsningar. Lockande, välfungerande och vitala stadsmiljöer är källor till välbefinnande och plattformar för innovativa aktiviteter för hållbar tillväxt. Ett villkor för tillväxt och välfärd är att den enskilde medborgaren, sammanslutningen eller företaget kan verka i en inspirerande och fungerande miljö

²² Statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram (SRK, 2011), Nationella energi- och klimatstrategin (ANM, 2013).

²³ Bioekonomistrategin (under beredning, ANM, JSM och MM, 2013).

²⁴ Strategiska programmet för skogsbranschen – mellanrapport och åtgärdsprogram (ANM, 2012).

²⁵ Suomesta Cleantechin edelläkävijä – Cleantechin strategisen ohjelman sisältö ja toimenpiteet (ANM, 2013).

²⁶ Till exempel Tekes har drivit tiotals program som satsat på innovationsverksamhet för grön tillväxt, under de senaste åren till exempel Green Growth och Biorefine.

²⁷ Se till exempel WWF Global Cleantech Innovation index (Knowles, 2012).

²⁸ Konkurrenskraft och välfärd genom ansvarsfull trafik – Statsrådets trafikpolitiska redogörelse till riksdagen (KM, 2012).

och att de är kopplade till de virtuella miljöerna²⁹. Förutsättningarna för att hålla landsbygden och glesbygden livskraftiga förbättras då den virtuella samvarons andel av arbetet, studierna och vardagslivet ökar. Framtidens intelligenta och hållbara nordliga samhällen kan vara attraktiva kombinationer av boende, företagande och turism.

Framsynsrapporten Framtid 2030: "År 2030 har intelligenta samhällen grundats i landet: byar eller stadsdelar där man både kan utföra närarbete och globalt arbete som är oberoende av plats. Goda nät- och trafikförbindelser garanterar smidiga kontakter med omvärlden. Lokal mat- och energiproduktion, miljövårdsarbeten och många närtjänster skapar basen för det nationella näringslivet och en trivsam boendemiljö."

Framsynsrapporten Framtiden 2030: "När den digitala förvaltningen kombineras med det välfärdssamhälle som omvärlden avundas oss blir resultatet ett attraktivt varumärke, samtidigt som Finland blir ett attraktivt land att leva och driva företag i."

Möjligheterna till hållbar tillväxt är otaliga. Hemmamarknaden är liten och vår välfärd är beroende av import och export. Denna grundläggande aspekt kommer att gälla även i framtiden. En förutsättning för värdeskapande och tillväxt är att man agerar på den globala marknaden. Både EU:s hemmamarknad och den ryska marknaden är väsentliga och utgör en stor möjlighet för Finland även i framtiden. Agerandet på den globala marknaden i den digitala ekonomin kommer också att få nya dimensioner, eftersom många begränsningar som beror på fysiskt avstånd förlorar sin betydelse – vem som helst kan lätt verka i den digitala världen var som helst och värdenätverken splittras. Företagen måste kunna koppla upp sig till globala värdenätverk, och för detta behövs också statliga åtgärder. Det räcker inte längre att bara påverka företagsklimatet i hemlandet.

Finland har potential att erbjuda en trygg, sporrande och attraktiv miljö för såväl företag som människor. Detta förutsätter att vi satsar på att skapa en sådan miljö i synnerhet för globalt inriktade och tillväxtorienterade företag (kapitel 5). Arbetsliv och lärande skapar grunden för engagerade aktiviteter, som blir en källa till välfärd och en förutsättning för hållbar tillväxt (kapitel 6). Uthållighet, bildning och sammanhållning är framgångsfaktorer i framtiden som kräver satsningar nu för att vi ska lyckas även i fortsättningen (kapitel 7). Den offentliga sektorn måste förnya sig för att kunna svara på framtida utmaningar (kapitel 8).

²⁹ Mot en effektivare användning av tjänster och information. Ett strategiförslag för användningen av informations- och kommunikationsteknik 2012-2020 (FM, 2012), ICT 2015-programmet (www.ict2015.fi).

5 FINLAND ÄR EN ATTRAKTIV MILJÖ FÖR ALLA SLAGS FÖRETAG

I den digitala ekonomin blir det allt lättare för en allt större del av företagen att flytta sin verksamhet vart som helst. Konkurrensen om vem som kan erbjuda de bästa etableringsplatserna skärps. Genom att agera nu kan Finland bli den mest attraktiva miljön i världen för all slags ansvarsfull företagsverksamhet i den digitala eran.

En växande andel individer och företag kan vara verksamma var som helst i världen, och en allt större del av arbetet och värdeökningen uppkommer digitalt och oberoende av plats. Detta innebär att konkurrensen om all slags kompetens och utnyttjandet av denna hårdnar på den globala marknaden. Finland måste i denna konkurrens kunna profilera sig som en attraktiv miljö för både individer och företag. En förutsättning för hållbar tillväxt är korta mentala avstånd till den övriga världen. Detta återspeglas i gemensamma internationella aktiviteter där man inte längre har behov av att framhäva aktiviteternas internationella karaktär. Vi är redan nu en etablerad del av de globala värdenätverken.

Framsynsrapporten Framtid 2030: *”I framtiden är snabba och flexibla företag de som klarar sig i den allt hårdare konkurrensen. Nya nätverksinriktade företag köper både behövliga experttjänster och tillverkningen av produkter på den globala marknaden och hittar rätt samarbetspartner för att snabbt kunna erövra marknaden. Staterna i sin tur tävlar om vem som erbjuder de bästa förmånerna och verksamhetsförutsättningarna för företagen. Finland kan i framtiden bli en framstående ledare av utvalda värdenätverk, varvid det viktigaste är att identifiera de bästa tillämpningarna. Företagen behöver en ny sorts kompetens: förmågan att kombinera, lära sig nya saker och att leda människor mitt i en förändring.”*

I en välfungerande konkurrens ekonomi är det främst företagen som ser till att innovationer uppkommer. Förutsättningarna för tillväxt skapas genom bra utbildning och grundforskning i samspel med en stabil och sporrande finanspolitik. Forskning och innovation kommer fortsättningsvis att ha en avgörande roll³⁰. Strukturerna i Finlands innovationssystem har utvecklats och finansieringen ökat avsevärt under de senaste decennierna. Nu bör vi satsa på en fungerande helhet som grund för mångsidig kompetens. Inom vissa vetenskaper måste man kunna vara internationellt attraktiv och på topp inom forskningen. Detta förutsätter ett allt starkare internationellt samarbete i framtiden. Staten måste fortsättningsvis satsa målmedvetet på forskning, även om ett litet lands satsningar och kompetenta aktörer i framtiden också allt snabbare och enklare kan flytta till

³⁰ Tutkimus- ja innovaatiopolitiittinen linjaus 2011–2015 (Forsknings- och innovationsrådet, 2010), Suomi osaamispohjaiseen nousuun – Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan toimintaohjelma (UKM och ANM, 2012).

andra länder. Om vi är tillräckligt attraktiva kan vi också snabbare dra nytta av utvecklingen. Universiteten, yrkeshögskolorna och forskningsinstituterna har en viktig uppgift när det gäller att skapa attraktiva forsknings-, arbets- och innovationsmiljöer och bygga upp en internationell atmosfär.

Innovationsverksamhetens betydelse som grund för en snabb och mångsidig företagsverksamhet kommer inte att minska. Tvärtom kommer de mest innovativa individerna och företagen att klara sig bra i den digitala ekonomin. Innovationsverksamheten kommer dock att ändra form, och i fokus står då tjänsteinnovationer och en användarorienterad, experimentell innovationsverksamhet samt sociala, strategiska och verksamhetsrelaterade innovationer. Denna förändring innebär att även organisationer och användare vid sidan av företagen allt aktivare deltar i innovationsverksamheten. Framtidens innovationsverksamhet kräver engagerade individer och välfungerande arbetsplatser. Innovation innebär också alltid risktagning. Samhället och arbetsplatserna ska stödja en aktiv risktagning bland såväl individer som grupper. Förutsättningarna för företagarmässig risktagning måste förbättras i syfte att sporra innovativa och tillväxtorienterade företag. Detta förutsätter att företagsfinansieringsmarknaden utvecklas i synnerhet för små och medelstora företag.

Finland bör kunna attrahera företag som vill växa och som har tillväxtkapacitet. Vårt land ska vara attraktivt för såväl individer som företag, av finländskt ursprung och från andra håll. En internationell atmosfär och en öppen och engagerad attityd gör Finland till en attraktiv miljö. Vi måste stärka vår internationalism på många sätt.

Framsynsrapporten Framtid 2030: "Vårt land har stora framgångar i den globala konkurrensen om experter, eftersom vi har ett aktivt invandringsprogram, en trygg livsmiljö och bra vård- och omsorgstjänster. Vi har också utbildningssamarbete med olika länder som gynnar alla parter."

Elementen i den attraktiva miljön kommer i allt större utsträckning att utgöras av digitala plattformar. Funktioner som etableras i Finland är allt oftare i digital form, och själva arbetet utförs på olika håll. Finland ska vara ett föregångarland inom den digitala erans verksamhet med fokus på den digitala infrastrukturens driftssäkerhet, tillförlitlighet och säkerhet³¹. Staten kan bidra till att skapa marknadsplatser för den digitala ekonomin och locka investeringar till Finland inom den kunskapsintensiva industrin. Den offentliga sektorn har också en betydande potential att förbättra produktiviteten och kvaliteten i sin egen verksamhet ge-

³¹ Strategi för cybersäkerheten (FSM, 2013).

nom att till fullt utnyttja de möjligheter som den digitala ekonomin erbjuder³². Detta tillfälle måste gripas målmedvetet.

Vid sidan av den digitala infrastrukturen har de fysiska miljöerna och trafikförbindelserna alltjämt stor betydelse när det gäller att locka företag och individer. Attraktiva stadsmiljöer blir allt viktigare i konkurrensen om en global marknadsställning. Attraktivitet innebär trevliga, trygga och i vardagslivet effektivt fungerande samhällen och en vital och entusiastisk atmosfär. Våra stadsmiljöer kan få en mycket större betydelse för innovationsverksamheten som plattformar för experiment och samarbete mellan den offentliga och den privata sektorn³³. De finländska städerna har klarat sig bra i internationella jämförelser i konkurrensen om vem som kan erbjuda världens bästa platser att bo och leva på. Denna utvecklingstrend måste stärkas och ägnas större uppmärksamhet. En förutsättning är att internationalismen stärks och ett tätt nätverkssamarbete etableras i synnerhet mellan de lärande stadsmiljöerna inom EU. Vår internationalism innebär inte bara exportfrämjande, utan i allt större utsträckning också att locka investeringar och skapa en positiv image för att få världen att komma till Finland³⁴.

Finland ska vara en sporrande, attraktiv, stabil och trygg miljö för alla slags företag. Den entusiastiska atmosfär som uppstått bland nya, tillväxtorienterade företag under de senaste åren måste värnas om och stärkas. Tillväxtorienterade och kapabla företag behövs för att innovationsverksamheten och näringsstrukturen ska kunna göras mångsidigare. Det ska vara enkelt att grunda och expandera företag i Finland. Samhället och företagskulturen ska sporra till ambitioner, skapa ett klimat som tillåter misslyckanden och erbjuda individerna skydd om de misslyckas. Regleringen ska vara tydlig och ändamålsenlig så att den inte medför fördröjningar eller oskäligen kostnader i synnerhet för nya företag eller höjer tröskeln för att starta företag. Ett problem är dock att de nya företagen har en lång väg att gå innan de kan bli betydande arbetsgivare och att växande företag i framtiden lättare kan flytta ut verksamhet från Finland.

Det finns för få tillväxtföretag i Finland. Med tanke på näringsstrukturen och samhällsekonomin har i synnerhet medelstora företag med goda förutsättningar för internationell tillväxt en betydande roll. Under de kommande decennierna står många av dem inför generationsväxlingar som också erbjuder en möjlighet till tillväxtsprång. Finland har inte råd att förlora potentialen hos dessa företag.

³² Mot en effektivare användning av tjänster och information. Ett strategiförslag för användningen av informations- och kommunikationsteknik 2012–2020 (FM, 2012).

³³ Se till exempel Finlands regionutvecklingsstrategi 2020 (ANM, 2010).

³⁴ Team Finland: strategi 2014 (SRK, 2013), verksamhetsprogram för externa ekonomiska relationer (SRK, 2012).

De små företagen och mikroföretagen är viktiga arbetsgivare, trots att en stor del av dem inte vill eller kan växa. Företagsverksamheten kommer att få mångsidigare former i framtiden. Tillväxt möjliggörs till exempel via småföretagens nätverk. Splittringen av uppgifter inom den digitala ekonomin bidrar till att driva företagen till att etablera nätverk. Nätverkens växande betydelse särskilt för mindre företag måste också beaktas i det offentliga stöd som erbjuds dessa företag. Allmänt taget blir företagsverksamheten och företagandets former mångsidigare och kräver nytt tänkande och nya gemensamma spelregler. Till exempel sociala företag ska ha sin plats i företagsfältet. Det måste göras lockande att ta risken att bli företagare och man måste se över sporrarna till all slags företagsamhet. Det ska finnas flexibla möjligheter att växla mellan entreprenöriellt arbete och annat arbete genom livets olika skeden. Man måste också beakta att alla inte har viljan eller förmågan att vara företagare. Var och en ska erbjudas alternativa möjligheter att arbeta och delta i den samhällliga verksamheten.

Framsynsrapporten Framtid 2030: *“Finland måste kunna skapa en mångsidig näringsstruktur, eftersom det är dumdrigt att bara investera i specifika kompetensområden. Företag med en låg förädlings- och specialiseringsgrad är grunden för en stabil ekonomi. De producerar också för närmarknaden och fungerar som buffert mot snabba förändringar i efterfrågan och den globala ekonomin.”*

De stora företagen har utgjort stöttepelaren i Finlands samhällsekonomi, men dessa företags verksamhet förnyas ständigt till följd av förändringar på den globala marknaden. I framtiden är det dessa företag som allra lättast kan splittra och flytta sin verksamhet vart som helst utan att mista kontrollen över sina värdenätverk. Finland måste målmedvetet gripa alla tillfällen att hålla kvar produktionsverksamhet som ökar förädlingsvärdet och ny, utvecklande verksamhet. I detta sammanhang är hållbar utvinning av egna naturresurser en särskild framtida tillväxtmöjlighet.

Framtidens vinnare är de stora företagen som har förmågan att kontrollera globala värdenätverk. Förutsättningarna för detta måste följas upp och stärkas. En uppenbar förutsättning är hög kompetensnivå som svarar mot företagets behov och tillräckligt utbud på arbetskraft. Finlands hemmamarknad är liten och den måste därför kunna erbjuda de stora företagen annat av intresse, i stället för en bred kundkrets. Hemmamarknaden kan fungera bra för experiment och pilotverksamhet, som blir allt viktigare i framtidens innovationsverksamhet. Finlands stora areal och splittrade samhällsstruktur kan i detta fall vändas till vår fördel. Vi lever i ett testlaboratorium för framtidens decentraliserade lösningar.

De ansvarstagande företagen kommer att ha framgång i framtiden. Företagets medborgaransvar innebär att man tar ekologiskt, socialt, samhällligt och globalt ansvar i företagsverksamheten. Globala förändringskrafter och utvecklad reglering sporrar konkurrenskraftiga företag till en energi- och resurseffektiv verksamhet. Marknadernas och konsumenternas krav sporrar företagen till att ta globalt ansvar för sin verksamhet i olika länder. Samtidigt bör företagen bära sitt samhällsansvar även i sina hemländer. Det blir svårare att kräva detta med den offentliga sektorns medel när företagsverksamheten och penningströmmarna i framtiden rör sig allt smidigare över hela världen. De multinationella företagens intressen är ofta inte förenliga med den enskilda nationens intressen. Kravet på ansvarsfullt agerande i företagsvärlden skapar på lång sikt en grund för ett tillväxtfrämjande klimat. Detta kan uppnås genom internationellt samarbete och gemensamma avtal inom den internationella handeln. Fri rörlighet för varor och tjänster får inte leda till osunda arbetsförhållanden, nedskärningar i löner och socialskyddsformåner eller försummelse av miljöförpliktelser.

6 ARBETE, LÄRANDE OCH FÖRETAGANDE I NY KOMBINATION

Finland har alla förutsättningar att skapa nya arbetsplatser och öka efterfrågan på arbetskraft i framtiden. Utbudet på arbetskraft bör ökas så att det omfattar alla faser i arbetslivet – inte bara i början och slutet, utan i synnerhet även i mitten. Detta förutsätter större flexibilitet när det gäller att varva arbete och utbildning under olika livsfaser. Arbete och företagsamhet bör alltid löna sig, både för samhället och för individen. God arbetshälsa är väsentligt för att ingen ska tvingas lämna arbetsmarknaden i förtid och för att allas insats ska vara tillgänglig för det gemensamma bästa.

Framtiden förändras avsevärt i och med den globala omfördelningen av arbetsuppgifter som leder till att i synnerhet arbetsplatser inom framtidens industriella produktion uppstår i andra faser av värdekedjan än tidigare (se även kapitel 3). Tillverkningsfasens betydelse i produktionsvärdekedjan minskar och tillverkningen har flyttat till lågkostnadsländerna. Här kan man även skönja en motsatt utveckling, där kvalitetskraven och det höga kunnande som automationen kräver medför att arbete flyttar tillbaka till länder med en högre kostnadsnivå. Tjänster som stöder tillverkningen och kräver hög kompetens får större betydelse för värdeskapandet, och dessa uppgifter flyttar dit den nödvändiga kompetensen finns. Utöver dessa uppgifter inom den industriella produktionen skapas arbetstillfällen också inom service i andra sektorer, även om en allt större del av dem kan ersättas med tekniska lösningar. Många av de uppgifter som ännu idag kräver insatser av mänskliga experter utförs i framtiden med hjälp av automation. En stor del av arbetet kräver dock fortfarande mänskliga insatser och utförs lokalt.

Arbetslivet kommer att förändras på många sätt³⁵. Den digitala ekonomin förändras och, delvis som en följd av detta, även arbetskulturen. Enskilda anställda får större frihet när det gäller att planera och utföra sitt arbete, men samtidigt ökar ansvaret för resultaten. Gemenskaps- och nätverksbaserad verksamhet ökar som en del av allt arbete. Allt fler människor arbetar i en global miljö, och kraven på internationalism ökar. Med global miljö avses mångkulturella och internationella arbetsuppgifter och arbetsplatser, även om arbetet fysiskt utförs i hemlandet. Innovationsverksamheten ändrar form och är allt oftare en del av allt arbete. Arbete och fritid integreras allt tätare med varandra och för många ökar takten i arbetslivet.

³⁵ Strategi för utveckling av arbetslivet fram till 2020 (ANM, 2013).

Arbetsredskapen förändras i och med den mångsidiga tekniska utvecklingen och den digitala ekonomin, som ger upphov till helt nya yrken samtidigt som en del av de nuvarande yrkena förändras avsevärt. Det väsentligaste för beredskapen inför framtiden är att människorna och arbetsplatserna anpassar sina rutiner till en snabb förändring och samtidigt ökar välbefinnandet i arbetet. Framtidens arbete och förhållanden kräver ett nytt slags ledarskap och samarbetsförmåga. Ledarskapet måste förnyas för att svara mot de krav som framtidens arbete och arbetstagare ställer. Hållbarhet är att värna om de mänskliga resurserna i arbetslivet. Välmående arbetsplatser är produktiva, innovativa och skapar nytt arbete³⁶.

Framsynsrapporten Framtid 2030: *”I framtiden erbjuder arbetstagaren sitt kunnande och arbetsgivaren arbete på en global arbetsmarknad. Arbetet kan ha många olika skepnader. Arbetslivets strukturer måste motsvara det nya sättet att arbeta, där arbetstagen har flera olika arbetskarriärer. Arbetsgivarna måste satsa på bland annat sin arbetsmiljö och sitt goda rykte för att kunna locka till sig arbetstagare med en sådan kompetens som det råder särskilt stor efterfrågan på. Den individuella arbetskarriären och känslan av att man kan ha kontroll över sitt eget liv och arbete skapar välmående. Möjligheten att anpassa livet efter den egna livssituationen och hälsan höjer sysselsättningsgraden.”*

En förutsättning för global framgång i framtiden är att Finland är en del av världen i alla bemärkelser. I och med den digitala ekonomin utförs globalt och lokalt arbete i allt större utsträckning parallellt och vi är nära andra. Den internationella attraktiviteten och interaktionen med omvärlden bör fungera även på det mentala planet. Finland är en del av EU och detta är en styrka i framtiden³⁷. Finland behöver invandrarnas arbetsinsatser, nya innovationer och internationella nätverk. Invandringen stöder framväxten av ett mångfaldigt och pluralistiskt samhälle. Utöver invandringen bör man fästa vikt vid och uppmuntra finländarna till internationell rörlighet³⁸.

Befolkningen kan arbeta längre och detta ska vändas till en fördel. Kunnandet och innovationsförmågan hos människor med lång erfarenhet måste tas tillvara. En god hälsa och funktionsförmåga är centrala förutsättningar för att de äldre ska delta i arbetet och fortsätta vara aktiva medborgare. Det lönar sig att satsa på att upprätthålla den psykiska och fysiska funktionsförmågan och förebygga hälsoproblem. Den ökande livslängden tillåter också att arbetsbördan fördelas jämnare under livets gång, vilket innebär en omdefiniering av de olika perioderna i livet och möjlighet till ett lugnare tempo under familjeåren. Samverkan mellan generationerna har stor betydelse för det kollektiva välbefinnandet.

³⁶ Strategi för utveckling av arbetslivet fram till 2020 (ANM, 2013).

³⁷ Statsrådets redogörelse för EU-politiken (SRK, 2013).

³⁸ Strategin Migrationens framtid 2020 (IM, 2013).

De unga är framtidens arbetstagare. Vi kommer att behöva allas insats och de unga skapar vår framtida framgång. Det är synnerligen viktigt att fortsätta det målmedvetna arbetet med att eliminera ungdomsarbetslösheten och förebygga marginaliseringen av unga. För närvarande finns det i många europeiska länder en växande grupp unga som är utan arbete. Att denna grupp blir permanent utan arbete är ett stort hot mot framtida framgång. Finland måste på alla sätt kunna undvika att en del av de unga marginaliseras och lämnas utanför utbildningssystemet och arbetslivet. Ungdomsgarantin är ett viktigt initiativ som måste fås att fungera, men den räcker inte ensam till. Det behövs också förebyggande åtgärder samt tidigt och omfattande ingripande i problemen.

Arbete och lärande bör varvas mycket mer flexibelt och effektivt än hittills, genom hela livet och under olika livsfaser. Det måste finnas bättre förutsättningar för att flexibelt kunna kombinera arbete, studier, företagande och det övriga livet, såsom familjen och andra närrelationer, så att vi kan utnyttja arbetspotentialen till fullo och öka välfärden. Lösningar som stöder flexibilitet måste utvecklas och tas i bruk på bredare front. Flexibilitet innebär till exempel att man kan gå in i och ut ur arbetslivet etappvis, arbeta deltid, vara partiellt arbetsför samt kombinera arbete, studier och företagande på olika sätt. Denna flexibilitet på arbetsmarknaden stöder också de ungas och unga vuxnas sysselsättning. Det sociala trygghetssystemet måste byggas upp så att det är bättre att man får en del av sina inkomster genom att arbeta än att vara helt beroende av bidrag. Familj och arbetsliv måste kunna kombineras mer flexibelt än tidigare. Den ökade flexibiliteten kräver beslut av den offentliga sektorn, men framför allt krävs nya gemensamma spelregler och en ny inställning till arbetslivet. Dessa bör skapas genom samarbete.

Framsynsrapporten Framtid 2030: "Människan mår bra när hon får utnyttja sina starka sidor. Individerna måste kunna röra sig mellan olika kompetenser och arbeten beroende på situationen och efter egna önskemål. Det bör finnas fler möjligheter och incitament för att sysselsätta sig själv. Även om det finländska skolsystemet har klarat sig bra i internationella jämförelser krävs vissa reformer. Vi måste kunna utbilda mångsidiga och aktiva individer som klarar av flera roller i stället för experter med snäva specialkunskaper. Även ett närmare samarbete mellan arbetslivet och skolorna behövs."

Framsynsrapporten Framtid 2030: "År 2030 är Finland de många färdigheternas och de mångkunniga människornas land. Allas kunnande, från barn till äldre, nyttjas på ett meningsfullt sätt. Var och en gör sin insats för samhällets bästa. Efter avslutad grundskola kan man identifiera sina styrkor och vill lära sig mer, och alla går vidare. Kompetensen kompletteras smidigt i arbetslivet. Det finns utbildningar för olika slags lärande, och även korta utbildningsperioder utökar helheten. Utbildningssystemet och arbetslivet samarbetar smidigt och ingen marginaliseras. Det flexibla lärandesystemet möjliggör också effektivt nyttjande av utländsk arbetskraft."

Finland är i behov av en orädd entreprenörskultur som sporrar till varierande former av företagande och ansvarstagande. Det blir allt vanligare att växla mellan företagarlignande arbete och övriga former av arbete, och dessa övergångar bör vara smidiga och tydliga. Det ska inte finnas obefogade skillnader i den sociala tryggheten för dem som tar risker som företagare jämfört med de övriga medborgarna. En extra faktor är att framtidens företagande har varierande former. Delat företagansvar i en grupp, företagande vid sidan av lönearbete, andelsverksamhet samt samhällligt och socialt företagande är exempel på olika former av företagande och nya typer av företagsverksamhet. En avgörande fråga som kräver uppmärksamhet är ändå huruvida de olika företagarna har förmåga att inrikta sig på tillväxt och nyanställningar. Alla kan inte vara företagare och en stor del av företagen är inte ute efter tillväxt. I synnerhet måste man se till att öka kompetensen hos ledningen för småföretag som har potential för internationell tillväxt.

Vår kunskapsbas och utbildningsnivå är ytterst viktiga med tanke på vår förnyelseförmåga. I framtiden krävs annorlunda färdigheter än idag. Exempel på sådant som kommer att bli allt viktigare är förmågan att se helheter, genomförandekompetens, kreativ problemlösning, emotionella färdigheter, samarbetsfärdigheter och kommunikativa färdigheter samt beredskap att hela tiden ta i bruk nya redskap för tänkande och kommunikation. Var och en måste lära sig att lära sig och vara intresserad av det. En oroväckande trend idag är bland annat den sjunkande trivseln i skolan och den ökande ojämlikheten mellan skolorna. Utvecklingen av de kunskaper och förmågor som behövs i framtiden förutsätter också att utbildningssystemet reformeras och anpassar sig till förändringarna.

Framsynsrapporten Framtid 2030: *”Kompetenskraven förändras i allt snabbare takt. De problem vi ställs inför är alltmer komplicerade och tvärvetenskapliga. Lärandet mellan kulturer och generationer förutsätter att vi flexibelt kan nyttja varandras intellektuella och kulturella resurser. Det finländska skolväsendet är på toppnivå i internationell jämförelse, men trots det är vi inte immuna mot förändringar. Förväntningarna förändras och utvecklas även i arbetslivet. Globalt talar man om framtidskompetenser (21st Century Skills), som omfattar till exempel kreativ problemlösning, emotionella färdigheter, samarbetsfärdigheter och kommunikativa färdigheter samt beredskap att hela tiden ta i bruk nya redskap för tänkande och kommunikation.”*

Framsynsrapporten Framtid 2030: *”Forskarna har märkt att unga födda efter 1980-talet inte längre känner en värld utan internet och mobila apparater: dessa utgör en del av de ungas dagliga sociala och intellektuella praxis. Den generationen kallas de digitalt infödda. Enligt OECD:s utredningar använde 95 procent av de finländska barnen år 2010 digital teknik på sin fritid, främst i underhållningssyfte. Endast 35 procent utnyttjade digital teknik i skolan som hjälp i studierna. Det har alltså uppstått en enorm klyfta mellan de ungas kunskapspraxis och skolans kunskapspraxis. I Finland har man funnit att eleverna har problem i synnerhet med skolmotivationen.”*

Ruta 6.1

Framtida utmaningar inom utbildning och kunskaps

Ett utbildningssystem av hög kvalitet är en väsentlig del av den finländska identiteten och den positiva Finlandsbilden utomlands. Internationella undersökningar har visat att de finländska ungdomarnas kunskaps håller global toppklass. Även de finländska vuxnas läskunnsighet, matematiska kunskaper och förmåga att lösa problem med hjälp av informationsteknik står sig utmärkt i internationell jämförelse. I den internationella undersökningen av vuxnas färdigheter (PIAAC) var Finland näst bäst inom alla kategorier³⁹. Finlands exceptionellt snabba väg till att bli ett toppland inom produktivitet och teknik hade inte varit möjlig utan långsiktiga satsningar på mänskligt kapital och kunskaps inom alla nivåer i samhället. För att vi ska kunna behålla denna position krävs ansträngningar även framöver.

Färska studier har visat att det finns skäl att vara bekymrad. Den positiva utvecklingen av inlärningsresultaten i början av 2000-talet har enligt flera indikatorer vänt nedåt. Skillnaderna mellan åldersgrupperna är stora. I Finland har i synnerhet 20–39-åringarna utmärkta färdigheter. I de äldre åldersgrupperna sjunker kunskapsnivåerna stadigt och är något lägre även bland yngre personer. Många studier och jämförelser visar också att vi inte är bland toppländerna när det gäller att utnyttja IKT som stöd för undervisningen och lärandet. Om man jämför utnyttjandet av digitala tjänster, har skillnaden mellan kommuner liksom också mellan läroanstalter ökat.

Föräldrarnas utbildningsbakgrund och socioekonomiska ställning inverkar starkt på barnets framgång i skolan. Skillnaderna i välfärd och attityder till utbildning återspeglas i sin tur på lärandet och utvecklingen av kunskapsnivån hos de unga. Regioner med hög arbetslöshet, lägre utbildningsnivå än i genomsnitt och ett stort antal invånare som talar ett främmande språk förklarar merparten av skillnaderna i inlärningsresultat mellan olika skolor. Därför bör man ägna uppmärksamhet åt skolförhållandena i de regioner där dessa faktorer spelar in. Ojämligheten i utbildningen måste minskas för att alla barn och unga ska kunna garanteras rättvisa och lika förutsättningar.

³⁹ Malin, Sulkunen och Laine (2013).

7 FRAMGÅNG OCH VÄLFÄRD BYGGER PÅ BILDNING, GEMENSKAP OCH DELAKTIGHET

Bildning, gemenskap och delaktighet utgör grunden för en hållbar tillväxt och medborgarnas välfärd. Gemenskap garanterar att vi bryr oss om och litar på varandra. En förutsättning för gemenskap är att den ökande ojämlikheten stoppas. Bildning hjälper oss att värdesätta och förstå det som är annorlunda. Att värdesätta mångfald och låta sig inspireras av den är en förutsättning för hållbar tillväxt.

Grundvalarna för gemenskap och bildning står inför förändringar under de kommande decennierna. Mångfalden och pluralismen i samhället ökar. Det är allt mer utmanande att gestalta det omgivande samhället och förstå förändringarna i det. Gemenskapen och nätverken i den digitala eran är en ny dimension av delaktighet i samhället. Det civila samhället håller på att flytta ut på nätet. Förändringen har många positiva aspekter. Det finns större möjligheter till delaktighet och kostnaderna för det är lägre. Olika former av så kallad crowdsourcing öppnar många nya möjligheter till öppenhet och demokrati. Delaktigheten och gemenskaperna kommer dock att vara mycket mångsidigare än idag. Det finns även negativa sidor med virtuella gemenskaper och mänsklig interaktion i den virtuella världen. Virtuellt interaktion ersätter inte riktiga mänskliga relationer och det finns en risk för att till exempel ensamheten ökar.

Framsynsrapporten Framtid 2030: "Även med tanke på samhällsfreden är det viktigt att barnen redan som små lär sig att se saker och ting ur en annan människas perspektiv och ur olika synvinklar. Detta öppnar sinnet och ökar toleransen. I framtidskompetenserna ingår insikten om att vi behöver många olika slags människor. Ömsesidig respekt mellan människor är en förutsättning för effektivt teamarbete. Nya synvinklar och intresse för olikhet skapar också grunden för en blivande innovationsekonomi."

Statens roll i den digitala ekonomin kommer att förändras. För de flesta individer flyter det virtuella och det fysiska respektive det globala och det lokala livet samman med varandra utan problem. Människors identitet som medborgare och medborgaransvar ska inte tas för givet. En stor del av medborgarna kan i framtiden till exempel sköta många av sina ärenden via statsgränsöverskridande internationella tjänster, förbi den offentliga sektorn. På EU:s hemmamarknad kan man skaffa allt fler tjänster och produkter från vilket land som helst, och även medborgarna verkar i olika länder. I den digitala ekonomin vill och kan allt fler medborgare ta större ansvar för att sköta sina egna angelägenheter och tillgodogöra sig tillgänglig information. Gemenskap och delaktighet skapas i allt högre grad med hjälp av digitala tjänster. Den offentliga sektorn kan fokusera på att skapa möjligheter. Den digitala ekonomin möjliggör också ökad produktivitet inom den offentliga sektorn och bättre allokering av resurserna.

Det finländska samhällets styrka består i att man värnar om människan. En långsiktig uppföljning visar att medborgarna är fortsatt oroliga över ojämlikheten och marginaliseringen. Insatserna för att stoppa ojämlikhetsutvecklingen bör prioriteras eftersom det är svårare att vända utvecklingen i en positiv riktning i framtiden. Fattigdom och materiell brist, sociala missförhållanden och ensamhet är centrala problem som bör förebyggas för att medborgarna ska kunna fungera i samhället och uppnå balans i livet. De som är helt beroende av socialbidrag löper stor risk att hamna utanför samhället. Hälsoskillnaderna ökar och hälso-problemen drabbar särskilt den del av befolkningen som har det sämre ställt på olika sätt. Hälsosamma levnadsvanor och satsningar på hälsan är väsentliga förutsättningar för välfärd. Ett särskilt orosmoment inför framtiden är den stillasittande livsstilen, som försvagar arbetslivets produktivitet och konkurrenskraft och är starkt förknippad med hälso- och välfärdsskillnaderna mellan befolkningsgrupperna och med den ökande marginaliseringen. Främjande av fysisk aktivitet bör göras till en del av hälso- och välfärdspolitiken. Vid sidan av de övergripande målen bör fokus ligga på konkreta insatser som sporrar individerna till fullt deltagande i samhället och arbetslivet vid god psykisk och fysisk hälsa. Ett människovärdigt liv bör tryggas under alla omständigheter.

Särskild anledning till oro ger marginaliseringen av unga och den ökande ojämlikheten bland barn och barnfamiljer samt marginalisering som går i arv. Enligt uppskattningar står cirka 30 000 unga helt utanför arbetslivet eller utbildningssystemet. Att hamna utanför samhället redan som ung är en mänsklig tragedi. Redan ett litet tidigt stöd kan förebygga stora problem. Samhällets uppgift är att stödja barns och ungas utveckling så bra som möjligt oberoende av deras utgångspunkter. Internationella studier visar att förebyggande av problem hos barn och unga så gott som alltid ger resultat. I Finland finns det över en miljon unga under 17 år. I takt med att befolkningen åldras måste vi tillsammans ta bättre hand om alla barn och unga. Vi behöver personer som kan bygga vår framtid.

Att minska välfärds- och hälsoskillnaderna och förebygga marginalisering är en bred uppgift. Det räcker inte med åtgärder inom social- och hälsovården. Tidigt stöd och förebyggande arbete förutsätter nära samarbete mellan olika sektorer. Tillräcklig basservice av hög kvalitet är viktig och hela familjen måste tas i beaktande om man vill förebygga problem hos barn och unga. Servicen för barnfamiljer bör vara en helhet där alla delar kompletterar varandra friktionsfritt. Att stödja barnens skolfärdigheter och utbildning är väsentligt. Dagens unga måste fatta stora beslut om sina liv i en allt yngre ålder. Det är viktigt att de får allt stöd de behöver i olika övergångsstadier: i skolan, vid yrkesval, under studierna och vid övergången till arbetslivet.

Ruta 7.1

Åtgärder för att förebygga marginalisering av barn och unga

Enligt en färsk utredning finns det ytterst lite forsknings- och utvärderingsinformation om effekterna av de åtgärder och tjänster som är till för att förebygga marginalisering av barn och unga, och forskningen om detta bör ökas systematiskt. I utredningen "Vad vet vi om effekterna av de politiska åtgärder som syftar till att minska utslagningen av barn och unga och minska skillnaderna i deras välbefinnande?"⁴⁰ konstateras att det på 1990-talet i många kommuner sparades in på tjänsterna för barn, unga och familjer, och att nedskärningarna senare har lett till ett ökat behov av korrigerande tjänster. En förflyttning av tyngdpunkten från korrigerande arbete till förebyggande arbete kräver inte bara utveckling av bestämmelserna, utan också resursstyrning och tillräckliga personalresurser inom familjetjänsterna. Investeringar i barn- och familjeomsorg ger på längre sikt större besparingar i och med att behovet av barnskydd och ersättande specialservice minskar. I utredningen konstateras att elevvården och elevhandledningen i grundskolan spelar en viktig roll. En lyckad styrning som sträcker sig över övergångsskedena hjälper den unga att välja en realistisk och motiverande karriär och minskar mängden avbrott i studier på andra stadiet. Samhällsgarantin för unga och utbildningsgarantin är centrala åtgärder, men det förekommer fortfarande brister när det gäller genomförandet av garantierna, särskilt i fråga om de mest utsatta. Läroavtalsutbildningen och ungdomsverkstäderna skulle kunna utvecklas så att de står närmare arbetslivet. Det är viktigt att i synnerhet fokusera på åtgärder som ökar resurserna och ger de unga upplevelser av framgång.

Framsynsrapporten Framtid 2030: "År 2030 upplever medborgarna livet som meningsfullt och värdefullt. Det finländska välfärdssamhället stöder både individerna och deras samverkan. Finländarna har en sund livsstil ur både samhällets och miljöns synvinkel. Människornas hälsa främjas på ett övergripande sätt, både den fysiska och den psykiska hälsan. Beprövade lösningar inom bland annat förebyggande hälsovård, mentalvård och tjänster för den äldre befolkningen är framgångsrika exportprodukter. De utvecklas i smidigt samarbete mellan den offentliga och den privata sektorn och organisationerna. Marknaden för välfärdstjänster och hälsovård växer i snabb takt i de utvecklande länderna, som Finland systematiskt samarbetar med."

För att en hållbar tillväxt ska främjas är det väsentligt att samhället blir mer internationellt, pluralistiskt och mångfaldigt. Vi måste också kunna värdesätta och ta vara på olikheter. Den sociala sammanhållningen stärks om vi accepterar olikheter och uppskattar alla människor. Utgångspunkten för uppskattning och ömsesidig respekt är en hög bildningsnivå, vars grunder läggs redan inom den tidiga fostran.

Det har bedömts att det i framtidens mosaikliknande samhälle blir svårare att ingå avtal, såväl internationellt och nationellt som mellan organisationer. Perspektiven och parterna är fler, och det kan vara svårt att få till stånd långsiktiga bindande avtal i och med att förändringstakten blir snabbare. Samtidigt finns det tecken på att antalet avtal ökar till följd av en strävan att kontrollera den allt

⁴⁰ Ristolainen, Varjonen och Vuori (2013).

mer komplicerade världen. Det väsentligaste är dock att bevara det ömsesidiga samhälleliga förtroendet. Finland har haft ett starkt förtroendekapital, och att bevara förtroendesamhället är viktigt i framtiden. Vårt ömsesidiga förtroende för samverkan kan ytterligare stärkas.

Framsynsrapporten Framtid 2030: *”Finland är ett förtroendesamhälle som flexibelt erbjuder var och en lämpliga tjänster genom att effektivt utnyttja de tekniska möjligheterna. Man lär sig tolerans och respekt för andra i vardagen, både i skolan och i arbetslivet. Vårt land bedriver rättvist internationellt arbetskraftssamarbete, och en särskild konkurrensfördel är kvinnornas jämlikhet i arbetslivet.”*

Arbets- och ansvarsfördelningen mellan medborgarna och den offentliga sektorn måste omdefinieras i framtidens digitala ekonomi där medborgarna kan agera överallt. Medborgarna måste ha möjligheter att påverka och ta över ansvaret för en del av uppgifterna. Det är individerna som tillsammans bär ansvar och bidrar till att skapa en gemensam framtid.

I framtiden finns det fler påverkningsmöjligheter och det civila samhället fungerar i allt högre grad även i de virtuella gemenskaperna. Samtidigt ökar också olika former av närdemokrati och lokal påverkan i betydelse. Den tredje sektorn kommer generellt sett att få en större betydelse. Sätten att påverka och delta blir fler om de ges utrymme och även utnyttjas. Öppenhet, transparens, interaktion och en möjlighet till aktivt deltagande för alla är väsentliga kriterier för framtidens påverkanskanaler⁴¹.

För att alla ska klara sig i samhället är det av central vikt att man börjar bygga upp kompetensen och färdigheterna för detta redan före skolåldern. Allas insats är viktig och varje insats bör vara värdefull. Gemenskap och respekt för naturen samt andra hållbara värden är av kritisk betydelse för vår framgång i framtiden. Det är dessa värderingar vi nu bygger upp med våra barn.

⁴¹ Finland deltar bland annat i det internationella partnerskapsprogrammet för öppen förvaltning (*Open Government Partnership, OGP*) och har förbundit sig att följa dess deklARATION (www.avoinhallinto.fi).

Ruta 7.2

En starkare andlig kultur (Källa: Castells & Himanen, 2013)

Den avgörande länken i modellen för en hållbar tillväxt är i grund och botten av kulturell natur. Denna kulturella länk avgör i sista hand utfallet av de reformer som krävs för att åstadkomma en hållbar välfärd, en hållbar ekonomi och en kombination av dessa. Den andliga kulturen är huvudpelaren i ett samhälle där livet är värdefullt. På kulturell nivå finns det tre faktorer som är avgörande för en lyckad modell för hållbar tillväxt.

(1) Kreativitet

Här kan man också tala om "kreativt företagande", där ordet 'företagande' förstås i vid bemärkelse som en benämning på alla former av aktivt förverkligande av sin egen potential.

Vissa av de största utmaningarna för Finlands framtid hänger ihop med de motkrafter som hämmar den kreativa kulturen. Den kulturella nivån sporrar inte till företagande, utan är snarare starkt förebyggande. Detta har att göra med två faktorer, som är som två sidor av samma mynt. För det första betraktas ett misslyckande som företagare fortfarande som ett personligt misslyckande, i en kulturell ram som kan kallas "skammens kultur". Detta går stick i stäv med kulturen i till exempel Silicon Valley, där misslyckanden rentav ses som meriter: de visar att man har försökt men ändå inte gett upp.

För det andra hänger det samman med tanken om att ingen borde få vara mer framgångsrik än någon annan, dvs. en "missunnsamhetskultur". Finländarnas svar på olika värde- och attitydundersökningar visar på en andlig kultur som kan sammanfattas så här: I Finland är framgång i själva verket det enda som är mindre tillåtet än att misslyckas! Om dessa attityder till kreativitet fortsätter att råda – som en slags förvrängd tolkning av vad jämlikhet som en samhällelig värdering innebär – kommer det att utgöra ett betydande hinder för hela Finlands strävan att förnya sin ekonomi och sin välfärd på ett kreativt sätt och skapa den modell för hållbar tillväxt som behövs för vår framgång i framtiden.

(2) Öppenhet

Den andra essentiella kulturella faktorn är öppenhet. Den kulturella identiteten är på längre sikt den viktigaste faktorn för uppkomsten av en "god cirkel" eller en "ond cirkel" av hållbar ekonomi och välfärd. En stark kollektiv identitet kan vara en styrka på många sätt: den kan erbjuda en stark grund för att sammanlänka den ekonomiska utvecklingen med den välfärdsrättssäga på ett sätt som inkluderar alla, och därmed samtidigt legitimerar hela utvecklingsmodellen.

En stark kulturell kollektiv identitet kan vara en särskild styrka, om alla människor som bor i landet kan betraktas som lika "finländska" oavsett om de har råkat födas någon annanstans. I detta fall skulle Finland kunna skapa en exceptionell styrka genom att kombinera en stark kollektiv kulturell identitet med en stark integrerande öppenhet gentemot dem som kommer från andra länder.

(3) Förtroende

Den tredje kulturellt sett väsentliga faktorn är förtroende. När det gäller denna dimension är Finlands situation positivare. En av de största styrkorna med den finländska modellen är den kultur av förtroende som tidigare har möjliggjort svåra "samhällskontrakt" mellan olika parter. Den aktuella modellen för hållbar tillväxt förutsätter återigen ett sådant kontrakt.

Om vi inte lyckas se över dessa tre kulturella faktorer, finns det en risk för att Finland i framtiden vissnar bort i stället för att blomstra upp. Sist och slutligen beror allt på vilken kultur Finland låter få övertaget: kreativitet, öppenhet och förtroende – eller ger vi efter för deras motsatser?

Ruta 7.3 Det internationella forskningsprojektet: Trumfkortet i den finländska modellen är en "god cirkel" av informationell och mänsklig utveckling (Källa: Castells & Himanen, 2013)

Den finländska modellen har en särskild potential att skapa en "god cirkel" som består av en konkurrenskraftig ekonomi och en välfärdsstat som inkluderar alla människor och att göra denna cirkel till en styrka. I en sådan utvecklingsmodell frambringar den mänskliga utvecklingen kompetenta och välmående människor som tack vare välfärdsstaten kan fortsätta skapa ekonomisk framgång. Samtidigt möjliggör den informationella utvecklingen som kombinerar IT med en ny ledarskaps- och arbetskultur en fortsatt finansiering av välfärden.

En förutsättning för att Finlands "goda cirkel" ska förverkligas är att modellen accepteras och att det finns en förtroendebaserad vilja att delta i den. Det är uttryckligen svagt förtroende och låg legitimitet som har medfört problem för många av de utvecklingsmodeller i olika länder som analyserades inom det internationella forskningsprojektet.

Med en kultur som bygger på starkt förtroende har Finland globalt sett ett exceptionellt bra utgångsläge för att kunna sammanföra samhällets parter till en sådan reform att utvecklingsmodellen upplevs vara legitim.

8 DEN OFFENTLIGA SEKTORN SOM STÖD FÖR HÅLLBAR TILLVÄXT

Den offentliga sektorn – centralförvaltningen, regionalförvaltningen och kommunerna – spelar en betydande roll när det gäller att möjliggöra hållbar tillväxt, ta till sig och experimentera med nya idéer och funktioner samt införa bra koncept i större skala⁴². Det behövs mer smidighet, öppenhet och vilja att experimentera tillsammans utan att äventyra målet för god förvaltning: att skapa stabilitet, förutsägbarhet och rättssäkerhet i samhället. Heltäckande välfärdstjänster av hög kvalitet och en god förvaltning bidrar tillsammans till hållbar tillväxt och social sammanhållning. Tjänsterna samt de politiska och administrativa systemen måste dock utvecklas målmedvetet och kontinuerligt. För att detta ska uppnås krävs att informationen utnyttjas bättre i beslutsfattandet, att besluten verkställs målmedvetet och att deras effekter utvärderas noggrant.

Den digitala ekonomins frammarsch möjliggör nya typer av verksamhet och utmanar gamla strukturer. I en starkt ömsesidigt beroende värld, som präglas av en genomgripande omvälvning av informations- och kommunikationskanalerna kan den traditionella förvaltningen inte producera tillfredsställande resultat⁴³. Den snabba förändringen i samhället utmanar de osmidiga systemen att hitta metoder för att hantera helheter och förbereda sig inför framtiden. Denna förändring måste vi ta tag i så fort som möjligt och skruva upp takten.

För att skapa förutsättningar för den framtida verksamheten har staten en viktig uppgift i att investera i en gemensam digital infrastruktur och kompetens samt förbättra produktiviteten med hjälp av IKT⁴⁴. Detta förutsätter fungerande och praktiskt samarbete mellan aktörerna inom den offentliga sektorn och med de övriga aktörerna i samhället. Nära samarbete krävs i synnerhet mellan det nationella och det lokala planet. Kommunerna kan införa och pröva på nya lösningar, men för att säkerställa att de gemensamma insatserna ger effektivitetsfördelar och utnyttjas på bred front behövs både en gemensam nationell vilja

⁴² Slutsatserna av det internationella forskningsprojektet var att staten, för att kunna skapa framtidens välfärdssamhälle, bör ta en allt större roll som möjliggörare (*enabler: supporting the wellbeing innovations of also other actors*), tillämpare (*adopter: adopting the best practices*) och anpassare av praxis (*scaler: scaling of the new best ideas to the whole society*).

⁴³ Projektet *Governments for the Future*, som genomfördes i samarbete mellan centralförvaltningarna i fem olika länder på initiativ av finansministeriet och statsrådets kansli, lyfter fram de utvecklingsutmaningar som Finland står inför och betonar behovet av en djupgående omvärdering av systemens grundvalar.

⁴⁴ Mot en effektivare användning av tjänster och information – Strategi för användningen av informations- och kommunikationsteknik inom den offentliga förvaltningen 2012–2020 (FM, 2013). Genomförande och uppföljning av ICT 2015-arbetsgruppens åtgärdsförslag (www.ict2015.fi).

och möjligheter för verksamheten på lokal nivå. Den praktiska verksamheten sker på den offentliga sektorns egna arbetsplatser och förändringen förutsätter att arbetskulturen, de gemensamma spelreglerna och ledarskapet förnyas.

I framtidens digitala ekonomi finns nya slags förutsättningar att skapa, dela och utnyttja information. Den offentliga sektorn måste vara synnerligen aktiv när det gäller öppet delande och utnyttjande av information⁴⁵. Den offentliga sektorn måste satsa på genomförande och förankring och på att skapa en verksamhetskultur som fungerar "nerifrån och upp". Detta möjliggör nya verksamhetsformer och ger även medborgare, företag och sammanslutningar plattformar för innovation och delaktighet. Finland kan bli känt runtom i världen som ett testlaboratorium där man byggt upp framgångsrik affärsverksamhet kring tjänster baserade på öppna data och gemenskap. Grunden för skapandet av denna framgång ligger i det finländska förtroendesamhället och utnyttjandet av det.

Framsynsrapporten Framtid 2030: "År 2030 är förvaltningen i Finland förenklad och elektronisk. Förvaltningen och det civila samhället är smidigt hopkopplade. I framtiden stöder medborgarna välfärdssamhället och serviceproduktionen med hjälp av sin egen observationsförmåga och delaktighet. Offentliga tjänster är lätt tillgängliga på nätet och även i fysisk form för dem som behöver det. All information finns i elektronisk form. I Finland har det i framtiden genomförts en lagändring som förpliktar företagen och förvaltningen att lämna ut uppgifter om användarna till dem som rådata. Var och en kan hantera och använda sina uppgifter. IKT förenklar förvaltningen och skapar välfärd i vardagen. I det framtida Finland råder en kontinuerlig och stimulerande lokaldemokrati och deltagandebaserad budgetering tillämpas allmänt. Fokus har flyttats från staten till det lokala. Vi använder en betaversion av den digitala förvaltningen där man kan experimentera med nästan färdiga idéer. Tjänstemännen tolererar halvfärdighet och kan fungera i den digitala verkligheten. De fungerar vid behov även som facilitatorer – de hjälper medborgarna och företagarna att hantera problem och hitta lösningar."

För att kunna greppa möjligheterna till hållbar tillväxt är smidighet och öppenhet för att experimentera med nya idéer det viktigaste – vare sig det gäller digitala plattformar eller praktiskt agerande i den fysiska världen, testning av nya idéer eller införande och förädling av andras lösningar. Vi måste gå från en planeringskultur mot en handlingskultur. Internationella modeller kan bidra till att fungerande lösningar hittas mer effektivt.

Den offentliga sektorn sysslar inte med experiment ensam, utan verksamheten bör bygga på samarbete mellan den offentliga, den privata och den tredje sektorn, med hänsyn till enskilda medborgares möjligheter att delta. Experiment innebär inte godtycklighet, utan strukturerad verksamhet som ger oss lärrika erfarenheter som vi kan dela med oss av. Bra lösningar måste gå att överföra,

⁴⁵ Se bl.a. www.avoinhallinto.fi. Programmet för öppen information syftar till att påskynda öppnandet och öka användningen av den offentliga förvaltningens datalager. http://www.vm.fi/vm/sv/05_projekt/041_oppnen_inf/index.jsp

kopiera och förädla snabbt så att de ger större fördelar, och mindre lyckade experiment måste likaså gå att snabbt lägga ner. Experimentverksamheten får inte äventyra medborgarnas rättssäkerhet och grundläggande rättigheter, och inte heller samhällets stabilitet och verksamhetens förutsägbarhet.

Framsynsrapporten Framtid 2030: *”Brytningspunkterna i utvecklingen – minskningen av fossila bränslen, den nya tekniken och den internationella konkurrensen – ger en möjlighet till nya samarbetsformer, innovativa experiment och tillväxt. Lösningarna bör sökas i mångvetenskaplighet och samarbete mellan företagen och universiteten. Även utbildningen bör reformeras så att den stärker mångvetenskapligheten. Eftersom de enskilda expertaktörerna i Finland är små behöver vi samarbetskompetens. I Finland råder ett starkt ömsesidigt förtroende, vilket är en utmärkt grund för partnerskap som ger konkurrensfördelar.”*

Företagen och forskningen behöver plattformar för experiment och innovationsverksamhet. I framtiden görs innovationer i allt större utsträckning inom nätverk med många slags aktörer och användare. Samarbete med aktörerna inom den offentliga sektorn ger företagen möjlighet att även ta samhälleligt ansvar. Företagen behöver en marknad som uppmuntrar till experiment. Denna marknad kan den offentliga sektorn skapa genom olika former av reglering och genom att styra offentliga upphandlingar i en riktning som sporrar till innovation och hållbarhet⁴⁶. Även i framtiden kommer EU att vara en viktig hemmamarknad för Finland, som måste vara med om att utveckla den genom framsyn och insatser för att förenkla regleringen. Finland måste också målmedvetet öppna upp sin egen hemmamarknad för utländsk konkurrens.

I framtiden kommer det civila samhället att vara en allt viktigare samarbetspartner. I den digitala eran tar sig aktiviteten i det civila samhället snabbt nya uttryck. Den offentliga sektorn måste hänga med i dessa förändringar och dra nytta av dem. Vi behöver nya former av dialog och samverkan. Det civila samhället kan dock inte ta över ansvaret för att producera välfärdstjänster utan en tydlig definition av strukturerna och rutinerna. Kommunen är även framöver den centrala demokratiska enheten och anordnaren av välfärdstjänster för medborgarna. För att möjliggöra detta måste den offentliga sektorn, organisationerna och den privata sektorn tillsammans komma överens om ansvars- och rollfördelningen, testa nya verksamhetsmodeller i praktiken och fördela om resurserna på nya sätt. Förändringarna får inte äventyra medborgarnas möjligheter att få de välfärdstjänster som de behöver.

⁴⁶ Det forsknings- och innovationspolitiska handlingsprogrammet Suomi osaamispohjaiseen nousuun - Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan toimintaohjelma (UKM och ANM, 2012).

Framsynsrapporten Framtid 2030: *”I det nya samhällskontraktet bör villkoren för arbete och social trygghet omdefinieras. Man måste avgöra vilka former av socialservice som ska finansieras med skattemedel, vad som ska skötas av frivilligorganisationer och vad som ligger på individens eget ansvar. Samma service kan inte bekostas för alla, men man måste se till att rätt slags service finns tillgänglig för alla som behöver den. Det ömsesidiga förtroendet mellan medborgarna måste också byggas på en ny grund.”*

Framtidens snabba agerande och experiment sker ofta på lokal nivå i kommunerna. Staten bör möjliggöra mer omfattande experiment för att testa nya verksamhetsmodeller och idéer som större integrerade helheter på kommunalnivå, med särskild hänsyn till de olika aspekterna av hållbar utveckling⁴⁷. Enskilda individer och lokalsamhällen är en stor resurs för den experimentella verksamheten. Delaktighet, kollektiv aktivitet och lokal verksamhet är konkreta positiva steg mot en hållbar tillväxt. Den offentliga sektorns uppgift är att möjliggöra medborgarnas delaktighet och stödja verksamheten.

Man måste acceptera att aktivitet och snabbhet innebär att alla experiment inte lyckas. I framtiden krävs en hög tolerans för osäkerhet och en förmåga att snabbt dra lärdom av och byta erfarenheter till exempel kommuner emellan. För att man ska kunna samla in erfarenheter och lära sig av dem behövs likaså en bättre förmåga att samla in och analysera data och bedöma utfallet och konsekvenserna av verksamheten. Detta förutsätter att forskningen håller hög kvalitet. God situationsmedvetenhet är en annan väsentlig förutsättning för att kunna förebygga problem. Uppföljningen av hållbar tillväxt och medborgarnas välfärd bör vidareutvecklas genom att komplettera den nuvarande uppföljningen. En indikator räcker inte till för att täcka alla dimensioner av hållbar utveckling, men man måste ha tillgång till aktuell information om de olika dimensionerna.

Framtidens utmaningar är komplexa och beroende av varandra. Utgångspunkten bör vara att de olika dimensionerna av hållbar utveckling integreras på ett balanserat sätt i allt beslutsfattande. Problemet har varit att besluten i ekonomiska respektive innehållsmässiga frågor har fattats separat från varandra. En indelning enligt sektorer, förvaltningsområden och politikområden fungerar inte längre. En förutsättning för att smidigt kunna skapa en framtid med hållbar tillväxt är att sektorsgränserna avskaffas och att olika fenomen behandlas gemensamt ur ett bredare perspektiv⁴⁸. Förmågan att föra en strategisk och fenomenbaserad politik är en framgångsfaktor för nationen. Som stöd för beslutsfattandet behövs forskning och en förmåga att ta till sig forskningsrönen. Man måste också accep-

⁴⁷ Programmet INKA – Innovativa städer 2014–2020 (ANM, 2013).

⁴⁸ Det är inte bara Finland som tampas med dessa utmaningar. Även i andra länder har man identifierat utmaningar och motsvarande lösningar. Se materialen för projektet *Governments for the Future* och t.ex. OECD:s projekt *New Approaches to Economic Challenges*. Åtgärder genomförs i Finland t.ex. inom projektet för reformering av centralförvaltningen (KEHU) samt effektivitets- och resultatprogrammet (VaTu).

tera att fokus bör flyttas från planering till handling och till lärande genom handling. Det behövs färre strategier, men de strategier som tas fram bör ha större tyngd och integrera olika hållbarhetsaspekter så att de leder till strategiskt motiverade reformer. De politiska besluten måste också verkställas målmedvetet. Allt detta förutsätter att förvaltningen reformeras och verksamhetskulturen utvecklas inom den offentliga sektorn och att förtroendet för institutionerna återskapas.

Som underlag för val som gäller framtiden behövs mångsidig kunskap om omvärldens utveckling. I Finland finns många aktörer inom såväl den offentliga som den privata sektorn som tar fram, förmedlar eller utnyttjar prognosdata, och fältet som helhet är livskraftigt. Helheten är i konstant förändring och verksamheten är splittrad. Exempel på problem i nuläget är överlappande arbete, dålig tillgång på information och dålig användbarhet, diskontinuitet i verksamheten samt att viktiga framtidsfrågor hamnar i skymundan. I framtiden behövs bättre information om stora, globala trender och analyser över hur de återspeglas i Europa och Finland. Förutom om långsamt föränderliga megatrender behövs lägesinformation om snabbare fenomen och om möjligheterna och riskerna i samband med dessa. Det krävs både expertkunskap, medborgarbedömningar och en öppen diskussion om framtiden. Man måste införa en verksamhetsmodell med ett öppet nätverk som organiserar, bedömer och förmedlar finländska och internationella prognosdata för att utnyttjas i beslutsfattandet. En välfungerande framsynsprocess där man tar fram och delar gemensam information är en nationell konkurrensfördel och bidrar till Finlands position som föregångare.

9 SAMMANFATTNING AV STATSRADETS MÅL OCH RIKTLINJER FÖR VERKSAMHETEN

Välfärd genom hållbar tillväxt

Statsrådets vision: År 2030 lever alla i Finland ett meningsfullt och värdefullt liv. Den finländska kompetensen och den ekonomiska tillväxten har skapat en grund för välfärden. Finland har lyckats skapa hållbar tillväxt med hjälp av sina unika framgångsfaktorer och genom att bära sitt ansvar både nationellt och globalt sett. Tillväxten har främjat människors välfärd inom de ramar som ställs av miljöns bärkraft. Ansvaret vilar både på hela samhället och på grupper och individer.

För att trygga tillväxten behövs betydligt fler arbetsplatser inom den privata sektorn, en hög sysselsättningsgrad och bättre produktivitet inom alla samhällssektorer. Finland behöver företag som eftersträvar en hållbar tillväxt och som snabbt kan ta vara på de möjligheter som erbjuds. Staten har en viktig roll i att förbättra förutsättningarna i samhället för att trygga dessa företags verksamhet. Den offentliga ekonomin måste vara sund och stabil.

Det blir ingen ekonomisk tillväxt om inte hela samhället ständigt förnyas sig. För att kunna ta tillvara framtidens möjligheter behöver vi nu en bred gemensam och öppen debatt kring våra kommande val med hänsyn till ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet. Alla aspekter av hållbar utveckling måste integreras i beslutsfattandet på alla nivåer och konsekvenserna av olika beslut måste beaktas i större utsträckning.

Finland är en attraktiv miljö för alla slags företag

Mål år 2030: Finland är en inspirerande, attraktiv och stabil miljö för alla företag och experter. Närings- och företagsstrukturen har diversifierats och tack vare detta klarar Finland bättre av snabba förändringar i ekonomin. I synnerhet de företag som vill och kan förnya sig och växa globalt har goda möjligheter att verka i Finland.

Finland behöver fler olika slags företag, av vilka allt fler borde vara tillväxtinriktade. Tillväxtförutsättningarna för medelstora företag och i synnerhet företag som står inför en generationsväxling bör ägnas uppmärksamhet. Vi måste värna om och förstärka den entusiasm som råder kring nya tillväxtföretag så att den sprider sig i hela samhället. Det behövs lämpliga incitament för alla former av ansvarsfull företagsverksamhet. Regelverk som hämmar företagsverksamhet i onödan bör lättas upp.

Den digitala ekonomin kommer att möjliggöra nya verksamhetsformer för alla slags företag och organisationer. För att Finland i framtiden ska vara världens bästa land för ansvarsfulla företag att etablera sig i och bedriva sin internationella verksamhet i, krävs det att samhället satsar på den digitala och den fysiska infrastrukturen samt på säkerhet och stabilitet. Vi behöver goda förbindelser till Europa och resten av världen. Våra stadsmiljöer bör i framtiden vara internationellt attraktiva innovationscentra där företag vill etablera sig och där deras experter vill leva och bo. Finlands rykte ute i världen bör förbättras ytterligare.

Arbete, lärande och företagande i ny kombination

Mål år 2030: Arbete skapar förutsättningar för välfärd och hållbar tillväxt. Alla garanteras meningsfull sysselsättning. För att detta ska bli verklighet krävs flexibla lösningar för arbete och lärande. En orädd företagarkultur där man är villig att experimentera är en förutsättning för tillväxt.

Arbete och olika perioder av lärande bör varvas mycket mer flexibelt och effektivt än hittills genom hela livet för att öka tillgången till arbete. Gränserna mellan olika livsområden – arbete, studier, företagande, familjeliv och socialt liv – suddas ut. Arbetsmarknads-, utbildnings- och socialskyddssystemen måste skapa goda förutsättningar för alla att bidra efter egen förmåga på ett socialt hållbart sätt. De unga skapar framtiden och vår framgång. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt att hindra dem från att marginaliseras. Allas insats kommer att behövas i framtiden.

Man måste se till att det finns tillräckliga incitament för personlig företagsamhet och för att ta risken att bli företagare. De allt mer varierande formerna av företagsverksamhet och företagande kräver nya sätt att tänka och gemensamma spelregler.

Det förändrade arbetslivet i den digitala ekonomin och den ökande mångfalden i arbetslivet kräver nya tillvägagångssätt. Vid sidan av de nya tekniska lösningarna bör vi särskilt utveckla ledarskapet och rutinerna. Här måste den offentliga sektorn föregå med exempel. Arbetslivets kvalitet bör utvecklas med hänsyn till olika arbetstagare och grupper.

Samhället måste bli mer internationellt för att vi ska klara oss i den globala konkurrensen. Finland behöver ökad arbetsrelaterad invandring, fler utländska studerande och större internationell rörlighet bland finländarna.

Framgång och välfärd bygger på bildning, gemenskap och delaktighet

Mål år 2030: Internationalism, pluralism och ömsesidig respekt samt lika värde och gemenskap ligger till grund för vår framgång i framtiden. I Finland har alla lika möjligheter och utvecklingen mot ojämlikhet har stoppats.

En hög bildningsnivå och kompetens är den viktigaste källan till tillväxt och välfärd i framtiden och bör värnas om. Bildning innebär att man uppskattar alla människor, accepterar olikheter, har en öppen attityd och en vilja att lära sig. Dessa är viktiga fundament som alla bör förstärkas i utbildningen och småbarnsfostran. Hög kompetens har traditionellt hört till Finlands starka sidor och vi får inte förlora vår konkurrenskraft i detta avseende. För att utbildningen ska svara mot kommande behov behöver vi redan nu en kritisk granskning och ständig förnyelse av hela utbildningssystemet.

Medborgarnas ansvar för sig själva och sina närmaste kommer att öka och som komplement till detta behöver vi en gemenskap som erbjuder var och en trygghet och omsorg. De äldres insatser i det civila samhället måste tas tillvara och ges ett högt värde. Vi behöver en stark vision om samverkan och gemenskap mellan generationerna.

Vi måste se till att förtroendet mellan medborgarna och olika samhällsaktörer bevaras och fördjupas. En tydlig ansvarsfördelning och gemensamma spelregler ökar förtroendet. I den digitala ekonomin måste arbets- och ansvarsfördelningen mellan medborgarna, kommunerna och staten ses över och omdefinieras. Den ökande ojämlikheten tär på förtroendet och detta måste förhindras. Vi behöver allas medverkan och alla ska garanteras lika möjligheter till utbildning och of-fentlig service. Att förebygga problem bland barn och unga i ett tidigt skede är nyckeln till framgång i framtiden. Att minska välfärds- och hälsoskillnaderna och förebygga marginalisering kräver ett nära samarbete över förvaltningsgränserna.

Den offentliga sektorn som stöd för hållbar tillväxt

Mål år 2030: För att åstadkomma hållbar tillväxt i framtiden vill alla aktörer i samhället ta fram nya koncept och idéer tillsammans. Det civila samhället och de företag och forskningsinstanser som utvecklar nya lösningar fungerar som jämlika partner parallellt med den offentliga sektorn. Den offentliga sektorn fungerar på alla nivåer på ett öppet sätt, prövar fördomsfritt på nya lösningar och skapar en marknad för hållbar tillväxt. Den offentliga sektorns egna verksamhetsförutsättningar ger utrymme för snabbhet, öppenhet och innovation.

Finlands offentliga sektor – centralförvaltningen, regionalförvaltningen och kommunerna – kan fungera som exempel i den digitala ekonomin och skapa hållbar tillväxt genom öppenhet och smidighet i samarbete med den privata och tredje sektorn. Heltäckande välfärdstjänster av hög kvalitet och en god förvaltning bidrar tillsammans till hållbar tillväxt och social sammanhållning. Satsningar på en gemensam digital infrastruktur är ett måste. I den digitala ekonomin finns fler sätt att påverka än tidigare. Detta är en stor möjlighet som både staten och kommunerna bör ta vara på. Det krävs en mer öppen informationsdelning, beredning och gemensam dialog än hittills.

Det nyskapande, experimentella och engagerade klimatet måste fås att genomsyra statsförvaltningen och kommunerna. Experiment görs i samarbete med den privata och den tredje sektorn. Experimenten bör ske utan att äventyra medborgarnas grundläggande rättigheter och verksamhetens stabilitet. Man måste fokusera på kvalitet i stället för kvantitet och på att analysera erfarenheterna och utnyttja resultaten. Statsförvaltningen och kommunsektorn måste fås att samarbeta närmare för att skapa nya lokala plattformar för experiment. Reglering, offentliga upphandlingar och andra instrument bör utnyttjas för att möjliggöra experimentverksamheten.

Statsförvaltningen och kommunsektorn måste förbättra sin förmåga att dra lärdom av erfarenheter och göra analyser. Statsrådet måste arbeta målinriktat och skifta fokus från enskilda förvaltningsområden till ett bredare perspektiv. Att integrera de olika aspekterna av hållbarhet i beslutsfattandet är en stor förändring som kräver mycket arbete under de kommande åren. Riskhantering, beredskap för förändringar och en högre tolerans för osäkerhet är några områden som bör ägnas uppmärksamhet. Den offentliga sektorn måste själv agera på ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart sätt för att visa exempel. Vidare måste den offentliga sektorn kräva att företagen agerar på ett hållbart sätt i framtidens globala digitala ekonomi och skapa incitament som bidrar till det. I det internationella samarbetet bör Finland aktivt ta initiativ till att skapa spelregler för hållbar och ansvarsfull företagsverksamhet.

För att säkerställa framgång och välfärd i framtiden måste de gemensamma visionerna och framtidsarbetet gå att omsätta i konkreta handlingar. Statsförvaltningens strategiska arbete måste få större genomslagskraft och effekt. Vi behöver mer omfattande och ingående prognoser och bedömningar av vilka konsekvenser och möjligheter de kommande decenniernas globala utmaningar medför för Finland. För att främja detta skapas en nationell modell för framsynsarbetet där man tillsammans producerar, sammanställer och förmedlar finländska och internationella prognosdata för gemensamt bruk.

KÄLLOR

Nationella och internationella politiska riktlinjer och handlingsprogram

Arbets- och näringsministeriet (2010). Smart och ansvarsfull naturresursekonomi – Statsrådets naturresursredogörelse till riksdagen. Arbets- och näringsministeriets publikationer 69/2010. Helsingfors: Edita.

Arbets- och näringsministeriet (2010). Suomen Aluekehittämissstrategia 2020. Arbets- och näringsministeriets publikationer 23/2010. Helsingfors: Edita.

Arbets- och näringsministeriet (2012). Förslag: Team Finland-strategin för främjande av utländska investeringar. Arbets- och näringsministeriets publikationer 39/2012. Tillgänglig på: http://www.tem.fi/files/34289/TEMjul_39_2012_web.pdf, läst 18.4.2013.

Arbets- och näringsministeriet (2012). Strategiska programmet för skogsbranschen 2011–2015 Mellanrapport och åtgärdsprogram. Arbets- och näringsministeriets publikationer, Konkurrenskraft 43/2012. Helsingfors: Edita.

Arbets- och näringsministeriet (2013). Katse pohjoiseen - Toimenpide-ehdotukset. ANM rapporter 2/2013. Tillgänglig på: http://www.tem.fi/files/35399/TEMrap_2_2013.pdf, läst 18.4.2013.

Arbets- och näringsministeriet (2013). Nationell energi- och klimatstrategi. Arbets- och näringsministeriets publikationer 8/2013. Helsingfors: Edita.

Arbets- och näringsministeriet (2013). Programmet INKA - Innovativa städer 2014-2020. Tillgänglig på: http://www.tem.fi/files/35781/INKA-ohjelma_final.pdf, läst 6.5.2013.

Arbets- och näringsministeriet (2013). Riktlinjer för närings- och industripolitiken – Vad som behövs för ekonomisk tillväxt i Finland under 2010-talet. Arbets- och näringsministeriets publikationer 5/2013. Helsingfors: Edita.

Arbets- och näringsministeriet (2013). Strategi för utveckling av arbetslivet fram till 2020. Tillgänglig på: http://www.tem.fi/files/33485/TEMkehittamisstrategia_sv.pdf, läst 18.4.2013.

Arbets- och näringsministeriet (2013). Suomesta Cleantechin edelläkävijä- Cleantechin strategisen ohjelman sisältö ja toimenpiteet. Tillgänglig på: http://www.tem.fi/files/35435/Suomesta_Cleantechin_edellakavija.pdf, läst 18.4.2013.

Arbets- och näringsministeriet, jord- och skogsbruksministeriet & miljöministeriet (2013). Strategi för bioekonomi. (under beredning)

Finansministeriet (2012). Europa 2020-strategin – Finlands nationella program. Finansministeriets publikationer 16b/2012. Tammerfors: Juvenes Print, Tampereen Yliopistopaino Oy.

Finansministeriet (2013). Finlands stabilitetsprogram 2013. Finansministeriets publikationer 9b/2013. Tammerfors: Juvenes Print, Suomen Yliopistopaino Oy.

Finansministeriet (2013). Effektivitets- och resultatprogrammet. Tillgänglig på: https://www.vm.fi/vm/sv/05_projekt/02_effektivitets/index.jsp, läst 4.6.2013.

- Finansministeriet (2013). Mot en effektivare användning av tjänster och information – Strategi för användningen av informations- och kommunikationsteknik inom den offentliga förvaltningen 2012–2020. Tillgänglig på:
http://www.vm.fi/vm/sv/03_pressmeddelanden_och_tal/01_pressmeddelanden/20121017Denoff/offictstrategi_forslag_svenska_20121022.pdf, läst 14.8.2013.
- Finansministeriet (2013). Projektet för att reformera centralförvaltningen. Tillgänglig på:
https://www.vm.fi/vm/sv/05_projekt/04_reformera_centralforvaltningen/index.jsp, läst 4.6.2013.
- Forsknings- och innovationsrådet (2010). Tutkimus- ja innovaatiopoliittinen linjaus 2011–2015. Tillgänglig på:
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tutkimus_ja_innovaationeuvost/ojulkaisut/liitteet/linjaus2011-2015.pdf, läst 6.5.2013.
- Försvarsministeriet (2011). Säkerhetsstrategin för samhället. Tillgänglig på:
<http://www.yhteiskunnanturvallisuus.fi/sv/material>, läst 4.6.2013.
- Försvarsministeriet (2013). Strategi för cybersäkerheten i Finland. Tillgänglig på:
<http://www.yhteiskunnanturvallisuus.fi/sv>, läst 22.4.2013.
- Inrikesministeriet (2013). Förslag från arbetsgruppen för Migrationens framtid 2020. Inrikesministeriets publikationer 5/2013 Helsingfors: Inrikesministeriet.
- Inrikesministeriet (2013). Statsrådets principbeslut om strategin Migrationens framtid 2020. Tillgänglig på:
http://www.intermin.fi/download/44622_Migrationens_framtid_2020.pdf, läst 20.6.2013.
- Kommunikationsministeriet (2012). Det kommunikationspolitiska programmet KIDE. Tillgänglig på: <http://www.lvm.fi/web/hanke/kide-ohjelma>, läst 17.5.2013.
- Kommunikationsministeriet (2012). Konkurrenskraft och välfärd genom ansvarsfull trafik – Statsrådets trafikpolitiska redogörelse till riksdagen 2012. Tillgänglig på:
http://www.lvm.fi/docs/sv/1986563_DLFE-16975.pdf, läst 7.5.2013.
- Miljöministeriet (2013). Ehdotus kestäväen kehityksen yhteiskuntasitoumukseksi. Tillgänglig på: http://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Kestava_kehitys/Kestavan_kehityksen_yhteiskuntasitoumus, läst 9.7.2013.
- Miljöministeriet (2013). Hållbar konsumtion och produktion (KULTU). Tillgänglig på:
http://www.ym.fi/sv-FI/Miljo/Hallbar_konsumtion_och_produktion, läst 4.6.2013.
- OECD (2011). Towards Green Growth. Tillgänglig på:
<http://www.oecd.org/greengrowth/48224539.pdf>, läst 10.5.2013.
- Social- och hälsovårdsministeriet (2011). Ett socialt hållbart Finland 2020 – Strategi för social- och hälsovårdspolitiken. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2011/1. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet.
- Statsrådets kansli (2011). Regeringsprogrammet för statsminister Jyrki Katainens regering. Tillgänglig på: <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi332892.pdf>, läst 8.5.2013.
- Statsrådets kansli (2012). Finlands säkerhets- och försvarspolitik 2012. Statsrådets redogörelse. Statsrådets kanslis publikationsserie 5/2012. Helsingfors: Statsrådets kansli.

- Statsrådets kansli (2012). Åtgärdsprogram för Finlands ekonomiska yttre förbindelser. Statsrådets principbeslut 16.5.2012. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Statsrådets kansli (2013). Finlands arktiska strategi. Statsrådets principbeslut 23.8.2013. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Statsrådets kansli (2013). Statsrådets redogörelse för EU-politiken 2013. Tillgänglig på: <http://vnk.fi/julkaisukansio/2013/j11-eu-selko-fi-12-eu-selko-sv-j13-eu-selko-en/PDF/sv.pdf>, läst 17.6.2013.
- Statsrådets kansli (2013). Team Finland: Strategi 2014 Tillgänglig på: <http://vnk.fi/julkaisukansio/2013/j-08-tf-strategia-09-tf-strategi-10-tf-strategy/PDF/sv.pdf>, läst 17.6.2013.
- Undervisnings- och kulturministeriet & arbets- och näringsministeriet (2012). Suomi osaamispohjaiseen nousuun - Tutkimus- ja innovaatiopolitiikan toimintaohjelma. Tillgänglig på: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tutkimus_ja_innovaationeuvost/erillisraportit/liitteet/TINTO_12.12.2012., läst 6.5.2013.
- United Nations (2012). The Future we want. Outcome Document of the United Nations Conference on Sustainable Development. Rio de Janeiro, Brazil, 20-22 June 2012. Tillgänglig på: <https://docs.google.com/gview?url=http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/733FutureWeWant.pdf&embedded=true%27>, läst 30.4.2013. Liikenne- ja viestintäministeriö (2012). *Viestintäpolitiikan KIDE-ohjelma*. Saatavissa: <http://www.lvm.fi/web/hanke/kide-ohjelma>, luettu 17.5.2013.

Forskningsmaterial

I källförteckningen anges aktuella referenser som är väsentliga för framtidsredogörelsen, med tonvikt på nationella samlande forskningsprojekt. En avsevärd mängd internationellt forskningsmaterial har inte tagits med i denna källförteckning.

Aho, Simo, Sanna-Mari Hynninen, Tarita Ruoholinna och Markku Vanntaja (2010). Osaa-
van työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot. Delegationen för sek-
torsforsknings publikationer 6/2010. Helsingfors: Delegationen för sektorsforskning.

Aitamurto, Tanja (2012). Joukkoistaminen demokratiassa: Poliittisen päätöksenteon uusi
aika. Riksdagens framtidsutskotts publikation 2/2012. Helsingfors: Riksdagen.

Ajatushautomo Tänk (2013). Homma hallussa. Elämänhallinta – arjen sanastosta yhteis-
kuntapolitiikan keskiöön. Helsingfors: Tänk ry.

Alasoini, Tuomo, Anu Järvensivu & Jorma Mäkitalo (2012). Suomen työelämä vuonna
2030. Miten ja miksi se on toisennäköinen kuin tällä hetkellä. ANM rapporter 14/2012.
Tillgänglig på: http://www.tem.fi/files/33103/TEMap_14_2012.pdf, läst 22.4.2013.

Ali-Yrkkö, Jyrki (2013). Mysteeri avautuu – Suomi globaaleissa arvoverkostoissa. Helsing-
fors: Taloustieto Oy.

Apunen, Matti & Mika Pajarinen (2013). Tulehduksen oireet – Näin yritysjohtajat näkevät
Suomen kilpailukyvyn 19 osatekijää. EVA-analys. Tillgänglig på:
<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2013/04/Tulehduksen-oireet.pdf>, läst
30.4.2013.

Arbets- och näringsministeriet (2011). Kohti biotaloutta - Biotalous konseptina ja Suomen
mahdollisuutena. Arbets- och näringsministeriets publikationer 6/2011. Helsingfors:
Edita.

Arbets- och näringsministeriet (2013). 21 polkua kitkattomaan Suomeen. Arbets- och
näringsministeriets publikationer 4/2013. Helsingfors: Edita.

Arbetsgruppen "Metropolvisionen för automatiserad trafik" (2013). Loppuraportti: auto-
maattisen liikenteen metropolivisio. Tillgänglig på:
[http://www.sovelto.fi/yritys/tiedotteet/Documents/Loppuraportti_automattisen_liiken-
teen_metropolivisio.pdf](http://www.sovelto.fi/yritys/tiedotteet/Documents/Loppuraportti_automattisen_liiken-
teen_metropolivisio.pdf), läst 29.5.2013.

Bardy, Marjatta & Sanna Parrukoski (red.) (2010). Hyvinvointi ilmastonmuutoksen olois-
sa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle. Framtidsutskottets publikation
4/2010. Helsingfors: THL.

Berg, Annukka (2013). Kokeilun paikka! Suomi matkalla kohti kokeiluyhteiskuntaa. Riks-
dagens framtidsutskotts publikation 1/2013. Helsingfors: Riksdagen.

Castells, Manuel & Pekka Himanen (red.) (2013). Kestävän kasvun malli – Globaali näkö-
kulma. (manuskript)

Castells, Manuel & Pekka Himanen (red.) (2013). Models of development in the
information age. (manuskript)

Casti, John, Leena Ilmola, Petri Rouvinen & Markku Wilenius (2011). Extreme events.
Helsingfors: Taloustieto Oy.

- Europaministerns grupp av unga som dryftat EU:s framtid (2013). Hur blir det "vuxna" EU? De ungas syn på EU:s framtid. Statsrådets kanslis publikationsserie 3/2013. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsprognos [webbpublikation]. ISSN=1798-5137. 2012. Helsingfors: Statistikcentralen.
- Framtidsutskottet (2011). 10 tulevaisuuden kipupistettä. Tulevaisuusvaliokunnan 2007–2011 yhteenvetoa ja arviointia. Framtidsutskottets publikation 6/2011. Helsingfors: Riksdagen.
- Framtidsutskottet (2013). Mustat joutsenet – Mikä muuttaa maailmaa seuraavaksi? Riksdagens framtidsutskotts publikationer 4/2013. Helsingfors: Riksdagen.
- Försörjningsberedskapscentralen (2013). Huoltovarmuuden skenaariot 2025. Helsingfors: Försörjningsberedskapscentralen.
- Hautamäki, Antti & Kaisa Oksanen (2011). Tulevaisuuden kulttuuriosaaajat – Näkökulmia moderniin elämään ja työhön. Framtidsutskottets publikation 5/2011. Helsingfors: Riksdagen.
- Hautamäki, Antti & Kaisa Oksanen (2012). Suuntana innovaatiokeskittymä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, Agora Center.
- Hietanen, Olli (2011). Kestävä ja työllistävä kasvu Suomessa. Uskalluksen politiikkaohjelma. Taustamuistio valtioneuvoston ilmasto- ja energiapoliittiseen tulevaisuusselonteokoon. Framtidsutskottets publikation 4/2011. Helsingfors: Riksdagen.
- Himanen, Pekka & medlemmarna i den internationella forskargruppen för en hållbar tillväxtmodell (2012). Sininen kirja. Suomen kestävä kasvun malli. Luonnos kansalliseksi tulevaisuushankkeeksi. Johtopäätöksiä Suomen tulevaisuusselonteolle Kestävä kasvun malli -tutkimushankkeen pohjalta. Tillgänglig på: <http://valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/pdf/2012/sininen-kirja/fi.pdf>, läst 22.4.2013.
- Honkanen, Petri, Seppo Kangaspunta, Eija-Leena Koponen, Jukka Tulkki & Titta Tuohinen (2013). Ilmiöitä 2013 – Toimintaympäristön muutoksia, joita TEM ei voi väistää. ANM-analyser 46/2013. Helsingfors: Edita.
- Huwart, Jean-Yves & Loïc Verdier (2013). Economic Globalisation - Origins and consequences. Paris: OECD Publishing.
- Hämäläinen, Timo (2013). Building blocks for a new socio-economic model. Helsingfors: Sitra.
- Immonen, Sakari (2012). Kasvuyrityskatsaus 2012. Arbets- och näringsministeriets publikationer 20/2012. Helsingfors: Edita.
- Inkiläinen, Elina, Eeva Primmer, Leena Kopperoinen, Outi Ratamäki, Janne Rinne, Petteri Vihervaara, Olga Mashkina & Pekka Itkonen (2012). Ekosysteemipalveluiden tutkimuksesta hallintaan – kirjallisuuskatsaus ja tapaustarkasteluja. Suomen ympäristö 39/2012. Helsingfors: Edita.
- International Institute for Applied Systems Analysis - IIASA (2012). 7 shocks and Finland. A project report. Laxenburg: IIASA.
- Jauhiainen S., Jussi (2011). Monta monikeskuksisuutta. Alue- ja yhdyskuntarakenteet ja infrastruktuurit julkaisuja 6/2011. 42 pp. Helsinki: Delegationen för sektorsforskning.
- Kauppinen, Timo et al. (2013). Työ ja terveys Suomessa 2012 - Seurantatietoa työoloista ja työhyvinvoinnista. Helsingfors: Arbetshälsoinstitutet.

- Kettunen, Marianne & Petteri Vihervaara (2012). Socio-economic importance of ecosystem services in the Nordic Countries. Nordic Council of Ministers: Copenhagen.
- Knowles, Vince (2012). Coming Clean: The Global Cleantech Innovation Index 2012. Tillgänglig på: http://awsassets.panda.org/downloads/coming_clean_2012.pdf, läst 8.5.2013.
- Koivisto, Leena & Hannu Savolainen (red.) (2013). Kaikkea muuta puusta. Riksdagens framtidsutskotts publikation 3/2013. Helsingfors: Riksdagen.
- Kommunikationsministeriet (2013). Öppna data inom trafik och kommunikation. Rapport av arbetsgruppen. Kommunikationsministeriets publikationer 10/2013. Tillgänglig på: http://www.lvm.fi/c/document_library/get_file?folderId=2497123&name=DLFE-19419.pdf&title=Julkaisuja_10-2013, läst 7.5.2013.
- Korkman, Sixten (2012). Talous ja utopia. Jyväskylä: Docendo.
- Kuusi, Osmo (2013). Tulevaisuuden radikaalit teknologiset ratkaisut. Esiselvitys. Riksdagens framtidsutskotts publikation 2/2013. Helsingfors: Riksdagen.
- Kuusi, Osmo, Hanna Smith & Paula Tiihonen (2010). Sopimusten Venäjä 2030. Riksdagens framtidsutskotts publikation 3/2010. Tillgänglig på: <http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=st14010113452584&cmd=download>, läst 17.5.2013.
- Lahtinen, Markus, Lauri Esala, Janne Huovari, Signe Jauhiainen, Leena Kerkelä, Veera Laiho & PTT Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos (2012). Globaalitalouden haasteet Suomelle vuoteen 2030. Statsrådets kanslis publikationsserie 1/2012. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Linturi, Risto, Osmo Kuusi och Toni Ahlqvist (2013). Suomen sata uutta mahdollisuutta: radikaalit teknologiset ratkaisut. Riksdagens framtidsutskotts publikation 6/2013. Helsingfors: Riksdagen.
- Malin, Antero, Sari Sulkunen och Kati Laine (2013). PIAAC 2012. Kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia. Arbets- och näringsministeriets publikationer 2013:19. Helsingfors: undervisnings- och kulturministeriet.
- OECD (2013). Workshop on Inclusive Growth 3 April 2013 Session Notes. Tillgänglig på: <http://www.oecd.org/inclusive-growth/>, läst 4.7.2013.
- Pajarinen, Mika, Petri Rouvinen & Pekka Ylä-Anttila (2012). Uutta arvoa palveluista. Helsingfors: Taloustieto Oy.
- Puustinen, Terho & Mika Mäkeläinen (2013). Taivas + Helvetti. One on One Publishing.
- Raunio, Tapio & Juho Saari (red.) (2013). Euroopan paras maa? Suomen muuttuva asema Euroopan unionissa. Helsingfors: Gaudeamus.
- Ristolainen, Heidi, Sampo Varjonen och Jukka Vuori. Vad vet vi om effekterna av de politiska åtgärder som syftar till att minska utslagningen av barn och unga och minska skillnaderna i deras välbefinnande? Statsrådets kanslis rapportserie 2/2013, Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Saari, Juho (2012). Onnellisuuspolitiikka - Kohti sosiaalisesti kestävää Suomea. Kalevi Sorsa -säätiön julkaisuja 1/2012. Helsingfors: Kalevi Sorsa säätiö rs.
- Saari, Juho (red.) (2010). Tulevaisuuden voittajat - Hyvinvointivaltion mahdollisuudet Suomessa. Framtidsutskottets publikation 5/2010. Helsingfors: Riksdagen.

- Saari, Juho (red.) (2013). Suomen sillat tulevaisuuteen. Helsingfors: Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 8. (utkommer hösten 2013).
- Sammanslutningen för naturresurs- och miljöforskning (LYNET) (2013). Möjligheter till grön tillväxt. Statsrådets kanslis rapportserie 4/2013. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Sipilä, Kai, Tiina Koljonen & Lassi Similä (2012). Low Carbon Finland 2050 - VTT clean energy technology strategies for society. Esbo: VTT Technical Research Centre of Finland.
- Statsrådets kansli (2009). Befolkningens åldrande. En helhetsbedömning av verkningarna och vidtagna förberedelser. Statsrådets kanslis publikationsserie 1/2009. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Statsrådets kansli (2009). Tillsammans och enskilt – Världen och Finland på 2010-talet. Omvärldsbeskrivning som underlag för ministeriernas framtidsöversikter. Statsrådets kanslis publikationsserie 33/2009. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Statsrådets kansli (2011). BNP och hållbar välfärd. Ett siffertal räcker inte för att beskriva samhällsläget i Finland. Statsrådets kanslis rapportserie 12/2011. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Statsrådets kansli (2013). Förutsägbarheten i och anpassningen av kommunernas ekonomi mot bakgrund av budgetar och bokslut. Statsrådets kanslis rapportserie 3/2013. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Statsrådets kansli (2013). Vad vet vi om effekterna av de politiska åtgärder som syftar till att minska utslagningen av barn och unga och minska skillnaderna i deras välbefinnande? Statsrådets kanslis rapportserie 2/2013. Helsingfors: Statsrådets kansli.
- Statsrådets kansli, Sitra, Finlands Akademi och Tekes (2013). Framsynsrapporten Framtid 2030. Tillgänglig på <http://tulevaisuus.2030.fi/sv/>, läst 18.4.2013.
- Tiessalo, Raine (2013). EVA-rapport: Elämänlaadun supervalta - 19 eurooppalaista ratkaisua talouden ja kulttuurin pulmiin. Helsingfors: Taloustieto Oy.
- Treuthardt, Leena & Anu Nuutinen (red.) (2012). Vetenskapens tillstånd 2012. Finlands Akademis publikationer 6/12. Tillgänglig på: <http://www.aka.fi/Tiedostot/Tieteentila2012/Tieteentila2012.pdf>, läst 8.5.2013.
- Tynkkynen, Oras (2013). Pieni maailmanpelastusopas. Helsingfors: Info Kustannus.
- Vaarama, Marja (2013). Kaikenikäisille Hyvä Suomi - Sukupolvi-politiikalla sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävään hyvinvointiyhteiskuntaan. Arbetsdokument 18/2013. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd.
- Vartiainen, Juhana (2013). Työvoima tehokkaaseen käyttöön. Tillgänglig på <http://www.ttt-saatio.fi/wp-content/uploads/2013/04/Vartiainen-muokattu-taitto.pdf>, läst 4.6.2013.
- Wilenius, Markku & Sofi Kurki (2012). Surfing the Sixth Wave. Exploring the next 40 years of global change. Åbo: Finland Futures Research Centre, University of Turku.

BILAGA 1: BEREDNINGEN AV FRAMTIDSREDOGÖRELSEN

Beredningsprojektet för framtidsredogörelsen och administrationen av beredningen

Statsrådets kansli inledde den preliminära beredningen av framtidsredogörelsen Valfärd genom hållbar tillväxt hösten 2011, och projektet tillsattes den 20 mars 2012. Projektets uppgift har varit att bereda framtidsredogörelsen och främja genomförandet av riktlinjerna i redogörelsen efter att den blivit klar. Projektet har tre faser. Framsynsfasen hade som syfte att presentera visioner om framtida utvecklingstrender som erbjuder möjligheter och lösningar för att bygga och upprätthålla en hållbar tillväxt och välfärd i Finland. Efter detta kom en strategifas, som resulterade i regeringens framtidsvision och riktlinjer för verksamheten. Genomförandefasen startar när redogörelsen blivit klar och pågår fram till slutet av regeringsperioden.

En ministerarbetsgrupp har tillsatts för att styra beredningen och genomförandet av framtidsredogörelsen. Under ministerarbetsgruppen lyder en styrgrupp samt ett projektteam och ett sekretariat som svarar för det praktiska genomförandet. Projektet är ett samarbete där statsrådets kansli har det allmänna ansvaret för beredningen av redogörelsen och främjar dess genomförande. Projektets sekretariat har arbetat vid statsrådets kansli under ledning av generalsekreterare Pekka Lindroos. Huvudskribent är Mari Hjelt. Övriga parter i projektet är arbets- och näringsministeriet, Sitra, Finlands Akademi och Tekes. De har varit med i synnerhet under framsynsfasen. Man har även stått i nära kontakt med ett internationellt forskningsprojekt om hållbar tillväxt som har en egen styrgrupp. Sammansättningen av de grupper som svarat för projektets administration presenteras i bilaga 2.

Framsynsfasen

Beredningen av framsynsfasen inleddes i början av 2012. För att fokusera framsynsarbetet och stödja valet av teman producerades ett omfattande bakgrundsmaterial som byggde på de medverkande organisationernas material om förändringskraft och på en analys och sammanfattning av internationella och inhemska forsknings- och utredningsrapporter. Som ett led i beredningen genomfördes en webbenkät med öppna frågor. Deltagarna uppmanades komma med idéer om vilka frågor som måste lösas för att Finland år 2030 ska vara ett bra land att bo och arbeta i. Deltagarna fick också bedöma varandras idéer. Webbenkäten genomfördes under perioden 27.2–14.3.2012. Cirka 5 500 personer deltog och gav upphov till omkring 15 000 uppslag. Det insamlade materialet utnyttjades vid workshoppar med olika intressentgrupper och experter. Olika medborgargrupper fick komma till tals under en workshop med cirka 120 deltagare i Finlandiahuset.

Ministerarbetsgruppen för framtidsredogörelsen beslutade utifrån detta beredningsarbete att fokusera framsynsarbetet på sex innehållsteman och fyra horisontella teman. De teman som valdes ut var förvaltningen som ett verktyg, företagen i omvandling, framtidens arbetsliv, knappheten även en möjlighet, medborgarnas välfärd och delaktighet och en ny nordlig geografi. Som genomgående frågor studerades kompetens och skicklighet, förändring genom den digitala ekonomin, globalisering och flexibilitet samt kriställighet.

Projektets webbplats www.2030.fi öppnades i september 2012. Där publicerades bland annat framtidsrelaterade artiklar och inlägg i medborgardebatten samt information om projektets gång.

Oberoende representanter för den akademiska världen, näringslivet och frivilligorganisationerna kallades in för att delta i framsynsarbetet. Syftet var att ta fram fräscha och djärva idéer och önskade framtidsvisioner för år 2030. Varje tema bearbetades av expertgrupper med cirka tio medlemmar. Själva framsynsarbetet genomfördes under hösten 2012 med hjälp av interaktiva workshopar. För varje innehållstema utsågs två ordförande som ansvarade för ledningen av workshoparna och rapporteringen. Den ena av ordförandena företrädde företagsvärlden och den andra universitets- och högskolevärlden. Därtill utsågs egna ansvariga experter för de genomgående horisontella perspektiven. Ordförandena och de ansvariga experterna bearbetade de huvudsakliga resultaten av framsynsarbetet vid gemensamma möten.

Synpunkter från regionerna och ungdomarna togs med i framsynsarbetet genom att lokala diskussionsmöten anordnades på sju universitetsorter under ledning av ministerierna. Som tema för varje regionalt evenemang valdes ett av framssystemana och ordförandena för dessa ansvarade för planeringen av evenemangens innehåll. Universiteten, yrkeshögskolorna och yrkesläroanstalterna på respektive ort stod värdar för evenemangen. Dessutom deltog även lokala gymnasister och elever i årskurs 4–6 i förberedelserna. Till evenemangen inbjöds skolelever, representanter för företag och frivilligorganisationer, medborgare, forskare, tjänstemän och politiker. Allt som allt deltog över 1 000 personer. Det gick också att delta i grupparbetena via nätet. Alla evenemang filmades och förmedlas på nätet i realtid, och diskussionerna sammanfattades och delades på webbplatsen 2030.fi. Dessutom bloggades det i realtid på Twitter från evenemangen. Den diskussion som pågick på nätet under evenemangen behandlades på plats.

Datum, orter och teman för de regionala evenemangen:

- 24.9 Villmanstrand, knappheten även en möjlighet
- 27.9 Helsingfors, nationellt evenemang under temat kompetens
- 5.10 Jyväskylä, förvaltningen som ett verktyg
- 8.10 Uleåborg, en ny nordlig geografi
- 9.10 Vasa, företagen i omvandling
- 17.10 Åbo, medborgarnas välfärd
- 22.10 Tammerfors, framtidens arbetsliv

Projektets webbplats (www.2030.fi) har haft en framträdande roll både under och efter framsynsfasen. Webbplatsen har använts för att informera om beredningsprocessen och för debatt bland medborgarna. Under framsynsfasen hade webbplatsen externa huvudredaktörer som bjöds in för två veckor i taget. Huvudredaktörerna valde själva vad de ville behandla och utmanade också intressanta personer att blogga om ämnet. Ett tiotal huvudredaktörer med mycket olika bakgrund bjöds in. På webbplatsen publicerades också andra blogginlägg, totalt över 200 stycken. Fram till juni 2013 hade webbplatsen besökts av totalt cirka 28 000 personer, varav närmare 5 000 hade gjort det fler än fem gånger. Projektet har dessutom haft en Facebooksida (över 1 300 gillare) och ett Twitterkonto (över 500 följare).

Resultaten av expertgruppernas arbete offentliggjordes vid ett seminarium den 14 februari 2013. Framsynsarbetets resultat finns sammanställda i en interaktiv webbrapport på adressen tulevaisuus.2030.fi på finska, svenska och engelska. Efter att rapporten publicerades hade cirka 6 500 personer bekantat sig den med fram till juni 2013. Av dem hade cirka 1 000 hade besökt webbplatsen fler än fem gånger.

Man har skapat en experimentpraxis, som parallellt med det systematiska framsynsarbetet gör att de prioriterade målen och det övergripande samarbetet kan realiseras snabbare. Experimenten bygger på samarbete mellan olika aktörer och på frivillighet. Idén bakom framsynsprojektet Framtiden 2030 är att ge motiverade aktörer möjlighet att ta fram nya lösningar för samhällsekonomin, omvärldens och individernas behov.

Strategifasen

Efter framsynsfasen inleddes beredningen av riktlinjerna för framtidsredogörelsen. Under strategifasen låg fokus på att välja ut de centrala nya utvecklingstrender som är intressanta ur 2030 års perspektiv och som kräver särskild uppmärksamhet med tanke på hållbar tillväxt och därmed medborgarnas välfärd.

Genast efter publiceringen av framsynsrapporten öppnades en enkät på webbplatsen 2030.fi som riktades till olika intressentgrupper och ministeriernas tjänstemän. Enkäten genomfördes på finska och svenska. Framsynsrapporten på nätet hade dessutom en inbyggd kommentarsfunktion. I enkäten efterfrågades åsikter om framsynsarbetets resultat och i synnerhet om deras betydelse för framtidsredogörelsen. Enkäten var öppen 14.2–10.3.2013 och besvarades av 260 personer. Under samma period lämnades cirka 250 kommentarer direkt i webbrapporten.

I mars 2013 arrangerades sju samrådsmöten för ministerier och intressentgrupper. Syftet med mötena var att samla in kommentarer om resultaten från framsynsfasen och att tillsammans diskutera vilka frågor regeringen bäst kan påverka för att garantera en hållbar tillväxt och välfärd. Utöver framsynsrapporten utnyttjades resultaten från de tidigare nämnda enkäterna. Diskussionerna från varje möte sammanfattades och delades på webbplatsen 2030.fi. Sammanlagt deltog 125 personer i samrådsmötena.

Därutöver fördes det under våren 2013 separata diskussioner med ett flertal olika aktörer. Samarbete förekom bland annat med Team Finland, olika intresseorganisationer och en grupp unga som dryftade EU:s framtid. I beredningen av framtidsredogörelsen har man också utnyttjat olika forskningsrön och i synnerhet det internationella forskningsprojektets resultat samt de rundabordsdiskussioner med framstående finländska forskare som ordnades i april 2013 som en del av projektet.

Framtidsredogörelsens framsynsfas utvärderades våren 2013 och hela beredningsprojektet utvärderas senare.

BILAGA 2: STYRNINGEN AV BEREDNINGEN AV FRAMTIDSREDOGÖRELSEN

Ministerarbetsgruppen för projektet 26.1.2012 – tills projektet avslutas

Näringsminister Jyri Häkämies, ANM, ordförande (till 16.11.2012)
Näringsminister Jan Vapaavuori, ordförande (fr.o.m. 16.11.2012)
Förvaltnings- och kommunminister Henna Virkkunen, FM
Undervisningsminister Jukka Gustafsson, UKM (till 24.5.2013)
Undervisningsminister Krista Kiuru, UKM (fr.o.m. 4.5.2013)
Utvecklingsminister Heidi Hautala, UM (till 17.10.2013)
Inrikesminister Päivi Räsänen, IM
Finansminister Jutta Urpilainen, FM
Försvarsminister Stefan Wallin, FSM (till 5.7.2012)
Försvarsminister Carl Haglund, FSM (fr.o.m. 5.7.2012)
Trafikminister Merja Kyllönen, KM
Generalsekreterare Pekka Lindroos, statsrådets kansli, sekreterare
Konsultativ tjänsteman Riitta Kirjavainen, statsrådets kansli, sekreterare

Styrgruppen för projektet 20.3.2012 – tills projektet avslutas

Statssekreterare Jouni Hakala, arbets- och näringsministeriet, ordförande (till 1.1.2013)
Statssekreterare Marja Rislakki, arbets- och näringsministeriet, ordförande (fr.o.m. 1.1.2013)
Generalsekreterare Pekka Sinko, statsrådets kansli, medlem
Finansråd Outi Honkatukia, finansministeriet, medlem
Undervisningsråd Marja Pulkkinen, undervisnings- och kulturministeriet, medlem
Överdirektör Veli-Pekka Talvela, jord- och skogsbruksministeriet, medlem
Trafikråd Petri Jalasto, kommunikationsministeriet, medlem
Finansråd Marja-Liisa Parjanne, social- och hälsovårdsministeriet, medlem
Miljöråd Jarmo Muurman, miljöministeriet, medlem
Överombudsman Mikko Kosonen (ersättare strategidirektör Paula Laine), Sitra, medlem
Generaldirektör Heikki Mannila (ersättare strategidirektör Leena Treuthardt till 1.1.2013, överdirektör Marja Makarow fr.o.m. 1.1.2013 och överdirektör för forskning Riitta Mustonen till 24.4.2013, Pentti Pulkkinen fr.o.m. 24.3.2013), Finlands Akademi, medlem
Generaldirektör Veli-Pekka Saarnivaara (ersättare direktör Hannu Kempainen) Tekes, medlem (till 26.9.2012)
Generaldirektör Pekka Soini (fr.o.m. 26.9.2012)
Generalsekreterare Pekka Lindroos, statsrådets kansli, sekreterare
Konsultativ tjänsteman Riitta Kirjavainen, statsrådets kansli, sekreterare

Projektgruppen för beredningen

20.3.2012–28.2.2013

Generalsekreterare Pekka Lindroos, statsrådets kansli, ordförande
Konsultativ tjänsteman Riitta Kirjavainen, statsrådets kansli, medlem
Strategidirektör Leena Treuthardt, Finlands Akademi, medlem
Ledande vetenskapsrådgivare Annamaija Lehvo, Finlands Akademi, medlem
Ledande vetenskapsrådgivare Sirpa Nuotio, Finlands Akademi, medlem
Elina Kiiski, sakkunnig, Sitra, medlem
Framsynschef Pirjo Kyläkoski, Tekes, medlem
Ledande expert Juha Suuronen, Tekes, medlem

1.3.2013 – projektets slut

Generalsekreterare Pekka Lindroos, statsrådets kansli, ordförande
Konsultativ tjänsteman Riitta Kirjavainen, statsrådets kansli, medlem
Ledande vetenskapsrådgivare Annamaija Lehvo, Finlands Akademi, medlem
Direktör Paula Laine, Sitra, medlem
Elina Kiiski, sakkunnig, Sitra, medlem
Framsynschef Pirjo Kyläkoski, Tekes, medlem
Ledande expert Juha Suuronen, Tekes, medlem
Projektsekreterare Jenni Lahtinen, statsrådets kansli, sekreterare (till 30.6.2013)